

BARÁTFÜLEK,

Motto: *Ne félj oh jámbor olvasó, –
Nem a hosszújából való!*

HARMADIK FÜZET.
SZENT ELMÉLKEDÉSEK

PAPSÁG VÉRSZOMJA,
AZ INQUISITIÓ GAZTETTEI,

AZ
ÚJ SYLLABUS KÁROMKODÁSAI
ÉS A
ZSINAT EGYÉB BOTRÁNYAI FELETT

IGAZHÍVŐK SZÁMÁRA

PAPRAMORGÓ.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.
1870.

I.

A zsinat káromkodik.

IX. Pius pápa s ultramontán csatlósai azt hirdetik, hogy a zsinatot a szentlélek vezérli.

II. Pius pápa egy gyöngé perczében bevallá, hogy emberi szenvedélyek vezérlik a zsinatot.

Melyiknek van igaza?

A tények az utóbbinak adnak igazat. A szentlélek-ről ugyan feltehető legalább az, hogy consequens, igazságszerető, emberséges. Remélem e tulajdonokat Róma papjai sem fogják a sz. háromság e tagjától megtagadni.

S valjon van-e consequentia a zsinatokban?

Két zsinat elítélte aranyszájú Jánost, – egy harmadik szentnek elismerte.

A 754-iki constantinápolyi általános zsinat elvété a képimádást, – amiért későbbi zsinatok által „bolondok és atheisták gyűlésének” neveztetett el.

Van-e bennök igazságszeretet?

Ki ne ismerné a fanatismus azon undok tetteit, melyek zsinati autorisáció nyomán követtettek el?

„Amint a fanatismus szelleme egy nemes kedélyben gyökeret vert, lassanként kiírja belőle az erény és igazságszeretet elveit,” – mond Buckle. Hát még mire megy nem nemes, hanem római lélekdressura által megromlott kedélyekkel?

Van-e humanitás a zsinatokban?

Nem akarom azon temérdek papírra rakott kegyetlenséget idézni, melyet a zsinatok végzéseikben s határozataikban elkövettek, – csak gondoljatok azon zsinatokra, melyeken a püspökök vallási verekedésekben bevert koponyákkal jelentek meg, hogy egy. mászt az ülésteremben agyonverjék.

Több ily gyülekezet emlékét tartja fenn az egyháztörténelem. Legnevezetesebb köztök a 449-ben Ephesusban tartott, mely általában „rabló-zsinat” néven ismeretes a históriában, melyen Dioskur püspök úgy elverte Flavian pátriárkát, hogy ez belehalt a szent tanácskozásba.

De ha csak ez egy zsinat kapott ily választékos melléknevet az egyházi történelemben, volt több is, mely azt megérdemelte volna.

Megérdemelte volna a 431-ben tartott ephezusi is, melyet a császár, ismervé az egyház fejeinek verekedő természetét, katonai felügyelet alatt tartatott meg. A zsinat képe, mintha csak látnoki megjósolása akarna lenni egy magyar tisztújításnak, az ólmosbotok szép korszakából. Cyrillus és Nestorius voltak az ellenítek. Cyrill egy sereg egyptomi matrózt hozott magával Alexandriából. Elfoglalja a gyűléstermet, mielőtt

az ellenfél megérkezett volna, — tout comme chez nous — s Nestoriust pártjával kiátkoztatja. Hat nap múlva megérkezik az antiochiai pátriárka, s a maga pártjával viszont Cyrillt átkoztatja ki. A kortesfogások által összebonyolított kérdést végre a császár hatalmi szava vágja ketté. Cyrill megvesztegeti az udvar főembereit, fellázítja a constantinápolyi barátokat; s szövetségen a császár testvéreivel, Pulcheriával, ki Nestoriusnak esküdt ellensége, mert szerelmi titkait kifecsegte, sikerül vetélytársát megbuktatnia. Az egyház története egy új eretnek felekezet kiátkozásával gazdagodott meg.

Valóban lélekemelő egy látvány ezek a szentlélek által sugalmazott zsinatok!

Távol legyen tőlem ily véres jeleneteket jósolni a mai zsinatnak.

A mai szent atyák be nem verik többé egymás fejeit.

Minek is tennék? Valjon érdemes volna-e beverni olyan fejeket, melyek csak arra valók, hogy minél mélyebben meg tudjanak hajolni?

Mert ezt cselekszik a mai zsinat hősei, semmi egyebet.

Hogy ily körülmények közt miféle kilátásaink lehetnek a mai zsinaton? ezt a többi közt azon új syllabus is bizonyítja, mely a gyűlés elébe terjesztetett, s kétségtől el fog fogadtatni.

Soha még zsinat nem használt a jó ügynek, nem fog: ez sem. minden tette reaktiót izzad, s ily tettek ma csak azon örvényt hozzák közelebb, mely Rómát fenyegeti. Még azon reformokról sem tétezik említés, melyek még a tridenti zsinaton is csak csekély szótöbbséggel vettettek el.

A zsinat püspökei a pápa kolompossága alatt körülállják a modern civilisáció nagyszerű palotáját, s vásott utczagyerköök módjára sárral dobálják be annak falait!

És a sár piszkol, az igaz, de ne feledjétek, hogy e piszkot egy langyos eső lemosza az erős falakról, s vigyázzatok, nehogy ez eső a ti könyhullatástok legyen!

De lássuk színről-színre azon újabb szitkozódó poemáját ő szentségének, mely „*Canones de Ecclesia Christi*” cím alatt elfogadás végett a zsinat elé terjesztetett.

A II. kánon mindenjárt így szól:

„Ha valaki állítja, hogy az egyház nem kapott Kristus-tól semmi határozott s változatlan formát, hanem hasonlólag a többi emberi társaságokhoz, az idő viszontagságainak és alakító erejének alá volt vetve, vagy hogy ezek alá vethető: átkozott legyen.”

Ha Deák Ferencznek azon szellemdús megjegyzése, mely szerint a sajtótörvénynek tulajdonkép csak e három szóból kellene állania: „Nem szabad hazudni,” valahol valósággá lenne, úgy a syllabus készítőit mi sem menthetnénk meg a szigorú elítéltetéstől; ha-

csak azon, közönséges emberi elmének minden fogai mát meghaladó szemtelenség nem, melylyel ily nyilvánvaló hazugságok a világba löketnek.

Mert valjon hol van századokon, sőt egy ezredéven át, – mely alatt a pápaság még nem is létezett, – azon határozott s változatlan forma, melyet Kristus adott volna az egyháznak?

Mert valjon, aki csak távolról sejt valamit a historiához, tagadhatja-e jó lélekkel, hogy az egyház igenis, alá volt vette az idő viszontagságainak és alakító erejének?

Nem tud ő szentsége semmit a metropolita-rendszer küzdelmeiről a pápasággal s végre bukásáról? – nem ismeri a pápák és császárok harcait, melyek oly lényegesen befolytak a római egyház alkotmányának fejlődésére? – nem hallotta hírét a reformációnak, mely szinte hatalmas befolyással volt az egyház külső formájára?

Azt hiszem, hogy arról, ki magának csalhatatlanságot vindikál, nem szabad feltennünk, hogy nem tudja azt, amit a legutolsó káplán is tud, ha valaha bepillantott az egyháztörténetbe.

Ha tehát nem a bornírtsággal határos tudatlanság, akkor ugyan mi egyéb mondatja e szavakat az új syllabus készítőivel, mint azon elhatározott szándék: a lehető legnagyobb hazugságot dobni a világ szeme közé?

Én harmadik alternatívát nem képzelhetek.

S ha okát kutatjuk e nagy buzgóságnak, melylyel

Róma a nyílt hazugságok mezejére veti magát, úgy a papok azon általános hajlamán kívül, melynél fogva vörökben van másokat rászedni, még egy okát látjuk e vakmerőségnak.

Róma a stabilismust prédkálja, amiota látja, hogy minden változás csak az ő rovására lehetséges.

E képtelen és oktalan elv védelmére, mely csakis a papi osztály kaszterdekeinek szolgálhat, előveszi a régi methodust: isten nevével takaródzni; s *Krisztust*, midőn ráfogja, hogy a római egyház mai ész- és igazságellenes alkotmánya közvetlenül tőle ered: *pellengérre állítja*.

Ezen, Krisztus emléke ellen irányzott erkölcsi merénylet támogatására aztán meghamisítja a múltat, s arcul veri a históriát, melynek bizonyssága szerint a papok létezésétől kezdve a római pápa primátusáig az egyház egész alkotmánya csupán históriai tény, – sem több, sem kevesebb.

A pápa megtagadja a római egyház történetét, melyet, ha lehetne, szívesebben megtagadnának az emberi nem barátai, mert Róma története nem más, mint siralmás krónikája az emberi szellem félszeg gyöngeségeinek.

De aki a papokat ismeri, azt az iljárás meg nem lepheti. Meghamisítani minden a természettudományon kezdve a históriáig, ez a kath. irodalom jellemző vonása. S miként ne tenné ezt a szegény IX. Pius és jezsuita kamarillája?

„Az egyháztörténet tendenciós kezelésének s

elferdítésének legnagyobb mesterei a jezsuiták, úgymond *Janus*, ép annyi tudománnyal, mint mérséklettel írt munkájában. Nekik sohasem került nagy fáradásukba egyháztörténetet *csinálni*; e téren ők hihetetlen eredményeket bírnak felmutatni. – E helyett, nem tekintve apokryph csudatételek és szentek legendáinak feltalálása és elterjesztésében mutatott buzgósságukra, minőkkel a hívő világot elárasztották, csak azon nagyszerű *hamisításra* hivatkozunk, melyet Spa. nyolország egyháztörténetén elkövettek. Ők Spanyolországot egy egészen új, úgy rendérdekeiknek mint nemzeti vágyaiknak s a fogantatási dogmának megfelelő egyháztörténettel látták el; mely természetesen nem teremhetett máskép, mint oly módon, hogy egy szerzetes-társuk, Roman de la Higuera krónikákat koholt, s archaeologai emlékeket készített, a hozzájok szükséges ereklyékkel, melyeknek valódiságát külön e célra produkált csudatételeknek kellett bebizonyítniok.”

*

A VIII. kánon így hangzik:

„Ha valaki állítja, hogy az egyház csalhatatlansága csak azokra szorítandó, melyek az isteni kinyilatkoztatáshoz tartoznak, s hogy más igazságokra ki nem terjed, melyek szükségesek arra, hogy a kinyilatkoztatásnak az egyházból lerakott összesége megőriztessék: átkozott legyen.”

Íme az universalis csalhatatlanság mindenben!

S e csalhatatlanságot ketten követelik magoknak, először a római pápa, másodszor az egyház. *Ketteler* úr, Mainznak hírhedett érseke a jelen zsinatról írt

könyvében különösen nagyra van az egyház csalhatatlanságával, melyet szerinte a szentlélek igazgat.

Távol legyen tőlem, a mainzi ezermesterrel polemizálni. Vannak irodalmi termékek, melyekkel erkölcsi lehetetlenség, vitatkozásba bocsátkozni. Ki fog például polémiát kezdeni egy álmoskönyv ellen? Már pedig Keteler ur könyve csak oly ponyvairodalmi termék, azon különbséggel, hogy velin-papírra van nyomtatva.

De mikor ily teli szájjal hirdetik az egyház csalhatatlanságát, méltó lesz azt keresnünk, hogy ugyan miben nyilvánul?

Talán azon famozus természettudományi, földrajzi, s más tanokban, melyekkel a szent zsinatok a patristicismus rendszerétől fogva Galileiig, sőt tovább is, a világot elárasztották?

Vagy talán az egyház dogmáiban, melyek minden reális alap nélkül, szenvedélyes, gyakran véres viták folytán, vagy plane egy nagyravágyásában észvesztett pap parancsszava következtében jöttek létre?

Ami az elsőt illeti, megfelel rá minden iskolás gyermek, ki a természettudományból s geografiából többet tud, mint a csalhatatlan egyház; ami a másodikat: – ugyan nézzetek végig a katholicismus dogmáin!

Valódi satyrját képezik e dogmák Kristus egyszerű és tiszta tanainak, ki soha effélékkel nem foglalkozott, s ki, ha feltámadna, elképedne az absurdumok azon rengeteg halmazán, mely azóta az ő firmája alatt találhatik a világ elé. Az egyház e dogmákba belevett

minden képtelenséget, amit maga, vagy előtte mások feltaláltak; példa erre IX. Pius legújabb dogmája, melyet közép- és alsó-Ázsiának majd minden vallástörténetében, sőt még világi históriájában is feltalálunk, – hiszen *Dsingis khán* a maga hetedik ősét is már egy szűz szeplőtlen fogantatásából számlázottnak hirdette!

Az egyház – nem is csalhatatlanságának, de – bölcseségének – ha volna – mindenekelőtt a dogmákban kellene nyilatkoznia, s ha ezeknek tartalma olyan, hogy minél többet hisz valaki belőlük, annál ostobább lesz, ha hatásuk mai nap az, hogy minden új dogma csak kevesbíti a valódi katholikusok számát, ugyan mit hozhatnak fel az egyház csalhatatlansága mellett, – hacsak nemely furfangos theologusok azon állítását nem, mely szerint az egyház „észellenes tanai már csak azért is isteni eredetűek, mert fel nem tehető, hogy ember által gondoltattak volna ki?”

*

E csalhatatlanságára az egyháznak az új syllabus oly zsarnoki hatalom tanát építi, melynek ma már gondolata is mulattató, mondván a XI. kánonban:

„Ha valaki állítja, hogy Kristus urunktól és üdvözítőnkől csak annyi jogot nyert az egyház, miszerint csak tanács és rábeszélés által kormányozhat, nem pedig törvények által parancsolhat, s hogy az eltévedetteket és megátalkodottakat külső végrehajtás és üdvös büntetések által nincs joga fékezni és kényszeríteni: átkozott legyen.”

Haben's sonst keine Schmerzen?

A hit nem tür kényszert, s ennek már fogalma is ellenkezik a vallás és egyház minden fogalmával, – „Nihil tam voluntarium, quam religio” – monda már *szent Pál*. És Róma még ma sem ismeri el más meggyőződés jogosultságát, még ma is terrorizmust hirdet.

Mert valjon mi következnék e kánon megvalósulásából egyéb, mint egy általános inquisíció, melyben az emberi nem két részre oszlanék, egyre, mely gyilkol, s egyre, mely gyilkoltatik?

*

De tudja a pápa, minek neki e szörnyű hatalma az egyháznak,

„Ha valaki állítja, – így szól a X. kánon, hogy az isteni származású egyház csak az egyenlők társasága, a püspökök pedig bírnak ugyan benne tiszтet és méltóságot, de nem isteni felszentelésből származó kormányzati jogot, mely általuk szabadon gyakorolható: átkozott legyen.”

Mi rejlik azonban ezen, a püspököknek szabadon gyakorolható absolutismusról szóló tanok alatt, el-képzelhetjük magunknak, ha felvesszük azon szolgai helyzetet, melyben a püspökök alávetvék a pápáknak.

Mert közvetlenül és kánonilag csak a pápának vannak alárendelve a püspökök, még ott is, ahol nem általa neveztetnek ki, mint Magyarországon, aminek megfelel azon formula, melylyel élni szoktak: „Mi

isten és a szentszék kegyelméből X-i püspök vagy érsek.”

A püspökök ekkép nyíltan elismerik, miszerint maguk felett más hatalmat a pápánál nem ismernek; s hogy ennek mennyire alá vannak vetve, mutatja esküformulájok, melyben ma is hitet tesznek rá „hogy uroknak, a pápának jogait, tiszteletét, szabadalmait s tekintélyét védeni, előmozdítani s gyarapítani fogják.”

Minden püspök inasi engedelmességgel tartozik a római szultánnak, kinek képtelen hatalmról traktálnak az új syllabus következő tételei:

„XIII. kán. Ha valaki állítja, hogy szent Péter apostol nem minden apostolok fölé Kristus által helyezett ieje-delem, s nem feje az összes látható egyháznak, vagy hogy őt csak tiszteleti s nem hatalmi elsőség illeti: „átkozott legyen.”

„XIV. kán. Ha valaki állítja, hogy nem Kristus rendelten alapszik, miszerint sz. Péter az összes egyház feletti főnökségenben folytonos utódokkal bír, vagy hogy a római pápa Péternek az egyházi főnökségen nem isteni jognál fogva utódja: átkozott legyen.”

„XV. kán. Ha valaki állítja, hogy a római pápa csak felügyeleti és kormányzati joggal bír, nem pedig a legfőbb és legteljesebb hatalommal az egyház felett, vagy hogy a pápának e hatalma nem rendes és közvetlen az összes egyházban és ennek egyes részeiben: átkozott legyen.”

Ugyan érdemes volna-e a papírt vesztegetni annak bebizonyítására, hogy e „legfőbb és legteljesebb határom”, ez universalis despotismus eszméje, melyhez Róma még mindig ragaszkodik, ma már ép oly lehetségtelen, mint nevetséges?

Nem kevésbé képtelen dolgokat tanít az új syllabus az *állam* és *egyház* közti viszony tekinteteiben, mondván:

„XVI. kán. Ha valaki állítja, hogy az egyházi független hatalom, melyet az egyház Kristustól származottnak tanít, s a világi legfőbb hatalom nem fér meg egymás mellett úgy, hogy mindenktőnek jogai sértetlenül maradjanak: átkozott legyen.”

„XIX. kán. Ha valaki állítja, hogy a politikai állam törvényei, vagy az emberek véleménye irányadója a lelkismeretnek a nyilvános és társadalmi cselekményekre nézve, vagy hogy az egyház hatalma nem terjed ki annyira, hogy ezek fölött ítélijon, vagy hogy polgári törvények megengedhetik azt, a mi isteni jognál fogva tilos: átkozott legyen.”

XX. kán. „Ha valaki állítja, hogy az egyház által hozott törvények nem bírnak több kötelező erővel, mint mennyire megerősítetnek a polgári hatalom által, vagy hogy csak a polgári hatalom erejénél fogva van joga az egyház legfőbb tekintélyének vallásdolgokban ítélni és határozni: átkozott legyen.”

Tehát még mindig uralkodnak Rómában azon régi eszmék a világ rendjéről, melyek szerint az egész világ pápai hűbér, s minden ember engedelmességgel tartozik a római pap szeszélyeinek!

E szerencsétlen férgek, melyek a római hierarchia omlatag épületének falrepedéseiiben élődnek, még most sem mondta le azon vad ábrándról, hogy ket-tősz uralmat állítsanak a világ fölé, egy papit s egy világít!

Nem! Róma papjai egy világot akarnák, mely

felett nagyobb úr ne legyen a pápánál, – hóbortos paródiájául a chinai birodalomnak, mely az örök „kettős” mintaképe, melyben a császár az eget, a nép a földet képviseli.

Hogy az olvasó teljesen felfoghassa e kissé homályos szavakba burkolt tételek értelmét, legyen szabad *IV. Pál* pápának egy bulláját idéznem, melyben a pápai főhatalmi igényeket szabatosan formulázva találjuk.

A „*cum ex apostolatus officio*” bullában az említett pápa „apostoli hatalma teljességből” – melyet mint láttuk, *IX. Pius* úr is *praetendál* magának, a következő tételeket állítja fel:

1. A pápa, ki mint *pontifex maximus* e földön istennek helytartója, teljes hatalommal bír a népek és királyságok felett; ő ítélt mindeneket, s e világon senki által nem ítéltethetik.

2. minden uralkodók és fejedelmek, nemkülönben minden püspökök, amint az eretnekség vagy egyházzakadás bűnébe estek, anélkül, hogy bármely jogi formalitásra szükség volna, visszavonhatlanul le vannak téve, minden uralkodási jogtól örökre megfosztvák, s halálos büntetés alá esettek. Csendes megtérés esetében egy kolostorba záratnak, hogy itt életfogytiglan kenyéren és vizén vezekeljenek.

3. Egy eretneknek vagy szakadárnak talált fejedelemek senkinek sem szabad segélyt nyújtani, még pusztta emberi érzületből sem; a mely uralkodó ezt tenné, tartományát rögtön elveszti, mely aztán

más, a pápának engedelmes fejedelmekre száll, kik azt elfoglalják sat.

Íme, világosan kifejezve azon igények, melyek Rómában még ma is tápláltatnak.

E pratensiók lehetetlen voltát felesleges volna bizonyítani.

De a nevetségesnek közönséges mértékét meg-haladja az, midőn ily igények oly időben hirdettetnek, melyben a pápa többé-kevésbé nyílt küzdelemben áll a civilisait világ minden tartományaival. „A mai világ, a mai civilisáció története, folytonos harc az egyház s a világi hatalmak közt, — monda *Castelar* m. é. május 5 -kén a spanyol parlamentben, a lelkismereti szabadság felett tartott jeles beszédjében. Az egyház harcolt Austriával József törvényei miatt, Toskánával Leopoldéi miatt, I. Napóleonnal a concordátum interpellációja miatt, III. Napóleonnal a Márkák s Umbriábani forradalom s politikai reformok iránt adott tanácsai miatt, a régi Sardiniával Sicardi törvényei miatt, melyek a papi bíráskodást megszüntették, az új Sardiniával Cavour gróf politikája miatt, küzdött Sveiczszal azon katholikus kantonok pártján, melyek a Sonderbund harcában annyira mentek, hogy meg akarták semmisíteni a confoederátiót, nehogy az egyháztól el kelljen szakadniok; küzdött Freiburg cantonnai a fegyelem kérdése miatt, Tessinnel a polgári házasság miatt, Belgiummal, e saját emlőin felnevelt leányával az egyetemi s főleg a gehti oktatás miatt; küzdött Spanyolországgal, mely egykor feláldozta

magát, hogy a pápák politikai s papi hatalmát megmentse, küzdött ellene a legnagyobb viszontagságok napjailran, az utolsó polgárháború alatt; küzdött az új világgal, melyet Columbus adott neki, hogy a katholikus egységnak Európában elvesztéseért kárpótolja; Új-Granadával a papság állami fizetése miatt, Mexikóval az egyházjavak beváltása miatt, az argentin confoederációval a vallásszabadság miatt sat.”

Bizony szent atyám, kutya van a kertben!

Oly korban, midőn minden állam, mely csak kevessé is kezdi magát megbecsülni, nem kerülheti el az összeütközést a római székkel, – oly korban közel van az idő, melyben szentséged kénytelen lesz beadni a kulcsot.

Remélem, hogy nemsokára Magyarország is azon szerencsésebb és tiszteletreméltó államok sorába lépend, melyek szentséged kisebb-nagyobb átkozódásait kiérdemelték, és akkor, ha szentséged nem röstell hozzáink magyarokhoz is ily ékes jargonban beszélni a pápai hatalomról, olyan gúnyhahotát fog felvern a négy folyó honában, melytől bizony meging születte trónusa!

VII. Pius 1805-ben azt írta a bécsi nunciusnak, figyelmeztesse a, kormányt, miszerint eretnek ural-kodó alattvalói a kánonjog szerint felmentvék iránta minden hűségtől és polgári kötelességtől.

Ugyan szent atyám, ki oly nagy hangon szájhősködöl ma a Vatikánban, miért nem kísérted meg egyszer e jog gyakorlását? – – tér és alkalom volna rá

akármennyi. Hiszen nincs Európában uralkodó, ki több ízben ne esett volna már eretnekség bűnébe, nem veszem ki még az egyház kedvenc gyermekét, Francziaország fejét, nem még az európai reakciónak századokon át matadorját, Austria császárját sem. Mily szép volna valamennyit dethronizálni, s a megürült trónokat hűséges *Török Jánosokkal* és *Szilágyi Virgilekkel* betölteni!

Nagyon sokat papol szentséged a maga legfelsőbb hatalmról, ugyan lássuk hát egyszer a medvét!

Hic Rhodus! szent atyám, s ha ugorni nem tudsz, tanuld meg: sitacuisse...

Jellemző a papság szellemére nézve, hogy mivel igyekszik a pápa a világi uralkodókat e szájhösködésért kiengesztelni.

A XVII. kánon így szól:

„Ha valaki állítja, hogy azon hatalom, mely a polgári társadalom kormányzására szükséges, nem isteni eredetű, vagy hogy ennek magából az isteni rendelésből nem szükséges engedelmeskedni, vagy hogy annak az ember termésszeti szabadsága következtében ellenállni szabad: átkozott legyen.”

Azon dölyfös hencegést, melyet az egyház és állam közti viszony kérdésével elkövetett, ö szentsége e kánonban avval akarja helyreütni, hogy a *világi absolutismust is dogmává emeli*.

Elkoptatott eszközök!

Volt idő, midőn még elhitték a fejedelmek, hogy

„csak a jó katholikus lehet jó alattvaló,” el még azok is, kiknek Spanyolországban, Nápolyban, Sardiniában, Portugáliában, Francziaországban, katholikus alattvalóik folytonos forradalmai ellen kellett küzdeniök, de ma végre nemcsak a népek világosodnak fel, hanem az uralkodóknak is kezd szemök megnyílni.

S ha nem nyílik is meg teljesen, – ott van a nép, az majd felnyitja szemüket. E nép nem fogja feledni, hogy a mióta *III. Ince* elátkozta a magna chartát, egész mai napig, midőn Pius úr Spanyolországban a felekezeti szabadság törvényét; Mexikóban a vallás és sajtószabadság, Austriában a polgári házasság törvényeit semmiseknek deklarálja, a papság folyton irtó harcot küzd a szabadság ellen. Nem fogja feledni, hogy puskaportoronynak nevez minden alkotmányt, mely a trónt légbéröpítéssel fenegeeti, nem fogja feledni, hogy *nincs szabadság a civilizált világban, melyet ne Róma ellenére vitt volna ki!*

*

Az új syllabusnak számos humoristikus és képtelen tételei között van olyan is, mely alkalmat nyújt *egy* oly themáról értekeznem, melyről még alig volt szó e füzetekben.

A „máglyá és gazdasszony” jelmondatnak első része ez. A második majd alkalmilag be fog következni.

II.

A papság vérszomja.

Brillat-Savarin híres könyvében, melyet az ízlés physiologiájáról írt, egy nagy hézag van. A szellemdús franzcia elfeledett külön értekezni a papok gustusáról, mely esetben *egy* terjedelmes capitulumot kellett volna a vérnek szentelnie. Ez a papság „leibspeiz”-za, ezt szomjazza a telivér pap a napnak minden órájában.

Nem akarom azonban frivol élcélessel tárgyalni e szörnyű matériát, melyről ez alkalommal értekezni kívánok erősebb idegzetű olvasóim előtt.

A jelen zsinaton akadt egy istentől elrugaszkodott pap, név szerint *Hassun ciliciai* pátriárka, ki azon komikus gondolatra jött, hogy az egyháznak, mint a béke intézetének, fel kellene szavát emelnie a népek anyagi s szellemi fejlődését oly nagy mértékben gátló álló hadak ellen. A jámbor keleti pátriárka azonban kettős csalódásnak esett áldozatul, midőn ez eszméjével a nyilvánosság elé lépett.

Először azáltal, hogy hatást vár az egyház felszólalásától. A katholikus papság ezer év óta annyi

bolond és gonosz dolog mellett szólalt fel, hogy a világ már megszokta rá nem hallgatni.

Másodszor azáltal, hogy a római ú. n. „egyházat” a béke intézetének, s annak papjait a béke apostolainak tartja. A római egyház azonban a valóságban egy embercsontból épült, vérrel vakolt templom, melyben professionals hőhérok hirdetik a vérontás igéit.

Ha e szavakért sajtópört találnának a nyakamba akasztani, nem nagy fáradsgombá kerülne azok igazságát bebizonyítani.

Hogy a római egyházban vérontást *hirdetnek*, bizonyítja az egyház „legszentebb” törvénye, midőn a gyilkosságot védelmébe veszi, mondván: „Nem tartjuk gyilkosoknak azokat, kik a kath. anya (az egyház) iránti buzgalomból néhány eretneket megöltek.” (Lásd Caus. XXIII. qu. 6. C. excommunicatorum.)

IX. Pius pápa, ki úgy a csatáren, mint a vérpadon lemészároltatja legjelesebb alattvalóit, kinek egyik keze a mentanai hősök, másika a Montik és Tognettik vérétől gózölög, különféle alkalmakkor maga is prédkálja e katholikus elvet.

Az sem érdektelen, mikép igyekszik ő szentsége a maga álló seregének fenntartását igazolni. Vagy két hónap előtt szórói-szóra így szolt seregei vezéréhez, Kanzler tábornokhoz:

„Nem igaz, hogy Kristusnak nem volt serege, s hogy szükség esetén erőszakhoz nem folyamodott.

(Tán akkor, midőn tanítá: ha valaki kövel megdob, dobd vissza kenyérrel?) Az evangéliomból tudjuk, hogy az olajfák hegyén monda tanítványainak, miszerint minden percben 12 légió angyalt gyűjthet maga köré; erőszakhoz nyúlt, midőn ama kor garibaldistái (ipsissima verba) a kertbe nyomultak, hogy elfoglák: öntudatlanul összerogyatta őket. (Ha már el kell tűrnünk, hogy IX. Pius ilyen charlatanériákat fog Krisztusra, szívesen eltűrnök az angyali légiókat is. Tartsan belőlük őszentsége akármennyt, s rogyasson őszsze valamennyünket, az ellen nincs kifogásunk, – ha tudja; de ne csináljon vérengző tigrist Kristusból, ki tanítá: ha valaki egyik orczádon megüt, tartsd oda neki a másikat.) Ami sz. Pétert illeti, nem volt ugyan serege (Bizony pedig egyúttal ezt is hozzáfüllenthette volna őszentsége!) de volt egy tulajdona, becsesebb ezer hadseregnél: ha valaki akaratának ellenszegült, egy szavával meg tudta ölni, mint Ananiás és Saphir bizonyítják. (Ördöngös egy fickó lehetett ez a sz. Péter!) Én nem bírok e becses tulajdonnal, (ezerszer sajnálandó IX. Pius!) azért katonáakra van szükségem apostoli székem tekintélyének fenntartására.”

Így beszél a pápa 1870-ben.

Aki ebből nem ért, az vegye a fejét hóna alá és álljon be Lonkay Antal utódjának.

*

Különben őszentsége csak a 19. század hangján, csak szelídebb s diplomatikusabb szavakban hirdeti

azt, amit régibb századok papjai és pápái nyíltan pré-dikáltak, t. i. a gyilkosság megengedett voltát.

A gyilkolás különféle eszközei Róma legrégebbi symbolumai, a szabad emberölésről szóló tanok a római, egyház legősibb tradíciói közé tartoznak. Nézzezetek végig azon búnkrónika lapjain, melyet egyháztörténetnek nevezünk: — mennyi embert sütöttek meg a római papi gyomor kielégítésére!

A keresztyén szeretet papságának különös hajlama e kegyetlenségre visszavihető egyházunk megalapítására. A sz. írásból látjuk, hányszor szegtek meg már az apostolok mesteröknek a felebaráti szeretetről szóló tanait, hányszor kellett őket Kristusnak ilyeteket miatt megdorgálnia.

Ez apostoloknak a papság erényeit nem, csak bűneit öröklé; de ezeket tízszereszt mértékben.

Míg a keresztyénség maga üldözött vagy türt felekezet volt, a papságnak természetesen nem igen volt alkalma véres passióit kielégíteni. Mióta azonban Constantin által uralkodó egyházzá emelte, megindultak az üldözések minden ellen, mi a papság haragját magára vonta. Már a 4. században *Arim* iratainak megégetés végett kiadása halálbüntetés terhe alatt lön megparancsolva, s már 385-ben meghozatott az első halálbüntetés eretnekség miatt.

Néhány püspök még protestált a tény ellen, mert a dolog új volt. Kezdetben ugyanis inkább sajátkezűleg, semmint bérlett kezek által szeretett a papság vért ontani. Példa erre a *donatisták* ellen Afrikában

vitt nyílt ütközetek, példa rá *Teophil* alexandriai pátriárka, ki maga fegyveres kézzel exequálja a zsinati átkokat, példa rá a barátok, kik *Origenes* tisztelete és gyűlölete által pártokra szaggatva formális csatákat vívtak egymás ellen, példa rá azon temérdek vér, mely a sz. háromság feletti vitákban elomlott.

A fanatismus és vérszomj e kicsapongásairól- az egyház sietett a bűn jellegét lemosni, midőn legtekintélyesebb emberei által a kegyetlenség tanait prédi-kálta, s a gyilkosságot megengedettnek hirdette. Már aquinói *Tamás* írta, miszerint a nemkatholikusok pokolba jutnak, hogy „az üdvözültek az égben az elkar-hozottak *kínjainak szemléletében* gyönyörködve, saját boldogságukat jobban élvezhessék.” Sz. *Jeromos* pedig a papság véres tetteit menteni szándékozván, monda: „Ami isten iránti jámborságból követtetik el, nem kegyetlenség.”

Ezzel a jesuitismus elve tétetett a papság ural-kodó eszméjévé. Ezóta a keresztyén egyház minden tette maró satyrája Kristus tanainak. A felebaráti szeretet tanának Kristus által elvetett magvaiból a papság kertészkedése alatt gyilok, méreg és máglya termett a földön, melyre Róma csuhái rátették lábukat.

A kegyetlenség, az emberölés Rómának egyik eleteive lett, s a papokból természetesen átszivárgott a világiakra is, kik papi ajakról szítták elveiket. Magának a vallás terjesztésének is főeszköze a vérontás lett, s ha a 7. században azt látjuk, hogy a svéd birodalmi gyűléSEN sorshúzással döntik el a kérdést, val-

jon megengedtessék-e a keresztyénség vagy nem? — a kérdés békés, de egyszersmind frivol megoldásának ez egy esetével szemben azon százezrek állnak, kik életökkel fizették meg vallásuk iránti hűségeket: ott van a szászok példája, kikkel harminc évig harcolt, kiket ezrenként mészár oltatott le Nagy Károly a pápa helyeslésével, hogy a kereszt véres hitére téritse!

Kezdetben a pápság még közvetlenül, saját kezével szerette vérszomját kielégíteni. Püspökök, barátok, első sorban személyesen verekszenek és ontják a vért fanatizált tömegeik élén. Utóbb kényelmesebb s veszélytelenebb módját találták ki a vérengzésnek, mely, anélkül, hogy saját bceses hullájokat koczkáztassa, ép úgy ki bírta elégíteni vérszomjukat; s e mód volt: mások kezével gyilkolni.

E módnak még azon előnye is volt, hogy nagyobb tömegeket lehetett egyszerre leöldösní.

Nem akarok egyes emberek meggyilkoltatására hivatkozni, kiknek bűnök volt, hogy szabadon és becsületesen mertek gondolkozni, mint *Bresciai Arnoldra*, ki elégettetett, s hamvai a Tiberisbe szórattak, vagy a derék *Hussra*, kit a gyilkos *XXIII. János* ítélt halálra s a constanzi zsinat máglyára vitt, — mi e pár emberélet azon százezernyi éettel szemben, melynek világa erőszakosan kioltatott, nehogy a Rómára nézve oly üdvös setétséget megzavarja!

Csak egy-két példát hozok fel a középkor legismertebb eseményei közöl.

Ott vannak az *albigensiek*, kiknek első főelvök a tiszta, erényes élet, második pedig az volt, hogy a keresztyénséget a sz. írásra alapíták. *III Ince* keresztes-hadat prédkált ellenök. A háború megindult, s húsz évi tartam után a felekezet teljes kiirtásával végződött. Ezen harczban történt az, hogy egy város bevétele után a katonák megkérdek a pápai legátust, hogyan különböztethetik meg az igazhívőket az eretnektől, kiket le kell mészárolniok? – s ez azt felelte nekik: „csak öljétek le valamennyit, isten majd kiválogatja belőlük a magáit.”

Már ekkor fennállt az inquisitio és működött az „eretnekek” ellen.

A pápák és zsinatok felhasználtak minden eszközt a vérontás áldozatainak szaporítására.

III. Ince trónvesztéssel s átokkal fenyeget minden királyt, ki vonakodik az eretnekeket országában kiirtani, s a *IV. lateráni* zsinat 1215-ben esküre kötelezi az uralkodókat, hogy az eretnekeket ki fogják irtani.

A 13. században a pápa búcsút ád mindenkinék, ki egy megölhető eretneket feljelent, s kiki sietett a maga bünét *másnak* vérével lemosni.

A strassburgi püspök 1212-ben egy nap száz eretneket égettetett meg, mások, kiknek a szerencse nem kedvezett ennyire, már meghalt eretnekek holttesteit kiásatták a földből s megégették, hogy legalább „lássa isten a jó szándékot az ö tiszteletére”.

Castiliai *Ferdinand* „katholikus király” cimet kap a pápától, amiért magát a zsidók üldözésében kitüntette. *A „katholikus” név már identifikálva volt a gyilokkal.*

Pápai kérnek és hőhérok árasztották el a világot, kín és vérpad izzadt a papság szolgálatában; s a kor éjjelének kétségbetűs setétébe csak a máglyák lángja világított be, melyeken a szeretet vallásának nevében ezrenként vesztek el az emberiség jobbjai.

Meg kell még e helyen a keresztes-hadak borzalmairól emlékezniem. Igaz ugyan, hogy e hadak túlnyomó részét Európa minden rendű és rangú csőcséleke képezte, de igaz az is, hogy barátok és papok vezetése alatt, hogy az egyház korlátlan befolyása alatt állt, hogy soha még hadsereget nem látott a világ, mely annyira magán viselte volna Róma papi szellemének bélyegét, mint a keletre vándorolt százszerek.

E keresztes-háborúk, melyek a papság művei voltak, hét millió emberébe kerültek Európának. Az egy Franciaország két millió fiát veszté ez őrült vállalatban, minek folytán sz. *Bernát III. Jenő* pápának jelentheté, miszerint az ország annyira elnéptelenedett, hogy hét nőre alig esik benne egy férfi.

Hát még mennyi embervért ontottak e jámbor kereszesek a magokén kívül? Jerusalem bevételekor a zsidókat templomjukban megégette és 70,000 moha-

medánt mészároltak le. A ki fogalmat akar magának szerezni az itt végbevitt kegyetlenségekről, olvassa el azokat, melyeket ugyanezen hadak a *keresztyén* Constantinápoly bevételekor elkövettek; s be fogja látni, hogy azon vallásnak, melyet Róma papjai hirdettek, jelszava volt:

Vért, vért, vért!

III.

A papi vérszomj forrása.

Bátran állíthatom, hogy az európai világ történetében nincs institúció, mely annyi vérontásnak lett volna közvetett s közvetlen okozója, mint a római egyház, melynek főrészé volt a középkor folytonos háborúiban, egészen a 17. század közepéig.

Századokon át fél Európát vérrel áztatá azon harc a pápaság és császárság között, melyet az egyház fejei indítottak meg világi hatalmuk megszilárdítására.

Századokon át patakokban omlott a vér azon elkeseredett vallási háborúkban, melyeket Róma papjai szítottak Európa lelti szabadságának kiirtására.

S valjon kinek lelkét terheli az Európában legyilkolt zsidók, az Amerikában lemészárolt benszülöttek millióinak véres halála?

Kire kér boszút az inquisíció százezernyi áldozatainak égre kiáltó vére?

Szemben a gyilkolásnak ezen másfél ezredéven át consequenter dühöngő mániájával, nem érdektelen a papi kegyetlenségek motívumainak fejlődését figyelemmel kísérni. Mert az első pillanatra szembeötlük, hogy az egyptomi barátok utcai vérengzései, hogy *egy Athanáz* constantinápolyi pátriárka comikus szigora, ki eo-y a klastrom kertjében jogellenesen legelő szamárra kemény büntetést szabott, egészen más forrásból fakadtak, mint utóbb a középkor papságának rengeteg brutalitásai s az inquisitió raffinírozott kegyetlenségei.

Kezdetben ugyanis a fanaticus, ez undok szenvédély, mely az embert az órület határára ragadja, volt a papi kegyetlenségek psychologiai motívuma. A papság kebelében, kezdetben még voltak, kik rajongtak a vallásért, és e szenvédély hatása alatt jóhiszeműleg vetemedtek a legiszonyúbb bűnökre.

A vallási rajongás azonban csakhamar kihalt a papságból, sőt ki maga a vallásos érzület is. Mióta az egyház hatalommá lett Európában, a papság a vallást csak mint e hatalom jogcímét, csak mint palástot használta azon gaztettekre, melyeket hatalmának fenntartására elkövetett.

A valódi vallási fanaticusnak sokkal kevesebb élet esett áldozatul, mint esett utóbb a papi érdeknak.

Egy ezredév óta a papság nem többé fanaticusból, hanem *érdekből gyilkol*.

Vért ont, hogy hatalmát öregbítse.

S e percztől fogva kétféle papi gaztetteket különböztethetünk meg; olyanokat, melyeket egyesek saját személyes érdekokben, vagy személyes boszóból s olyanokat, melyeket részben személyes, részben kaszterdekből követték el.

Amazokból természetesen kevesebbet jegyzett fel a história, mert jelentőségök is csekélyebb volt. De ha ezen inkább magántermészetű büntettek néhány ismeretebbjén végigtekintünk, fogalmunk lehet róla, mily kegyetlenségekre képes az ember, ha Róma tanai által pappá praeparáltatott.

Hinkmár érsek, ki 849-ben a chiersy-i zsinaton Gottschalkot, személyes ellenét addig botoltatta, míg tanát, melyet különben a római püspök is helyeselt, vissza nem vonta, s aztán élete fogytáig börtönben tartotta, — *Fulbert* kanonok, ki unokahúgának Heiloisenak férjét, *Äbälardot* kihérítette, nehogy avancirozhasson, — azon brémai érsek, ki parasztjait, amiért nem akartak neki tizedet fizetni, eretnekeknek nyilvánítá, miáltal az inquisitió zsákmányául estek, — e hétköznapi gonosznevők e téren is eltörpülnek a pápák előtt, kik minden gonoszságban egy fejjel ki-magaslanak a papság tömegéből.

A babér mindig Róma papjaié marad.

Ki ne tudná, mennyi vér omlott a pápa-választások alkalmával?

Symmachus római püspök maga is sebet kapott a választási ütközetben.

Sylverius pápa, ki Rómából erőszakkal elűzet-

vén Ázsiában éhen halt, csak passive szolgálhat a papi embertelenség példájául; annál cselekvőbben lép fel *III. István*, ki megválasztatása után ellenfeleit halálra kínozza, *V. Gergely*, ki vetélytársát megcsonkítta s a börtönben éhen halatta; *Eugénius*, ki elődjét, Márton, szintén éhhalállal küldte más világra, *Demetrius*, ki a pápaválasztási véres harcokban vetélytársa pártjára rágyújtotta a templomot, melybe a vesztes fél menekült, s a lángok között valamennyit lemészároltatta; *Constantinus*, ki, hogy a ravennai érsekséget a maga megyéjéhez csatolhassa, a császárnál kivitte a ravennai érsek szemeinek kitolását, — s azon többiek, kiknek vérorgiáiról borzadva emlékszik a história!

*

De hasonlíthatatlanul nagyobb azon áldozatok száma, melyeknek a papi hatalom érdekében kellett elbukniok. E tekintetben korszakot alkot a *reformatio* az egyház történetében; mert ellene Róma a gyilkosságot forma szerint rendszerré emelte. Ezer és ezer orgyilok fáradott a *reformatio* után a pápa szolgálatában, ki szította a vallási háborúkat, amíg lehetett, protestált a vestfáli béke ellen, mely végre némi nyugalmat igért a majdnem vérbefülő világ résznek, s nyíltan és titokban halomra ölette a kor jobbjait. . . *Cognosco stylum Curiae Romanae!* kiáltott fel a tri-denti zsinat nemeskeblű történetíróna, midőn az or. gyilkos tőre hátulról testébe merült!

A papság gyilkolt és imádkozott, azt, hogy önmagát, ezt, „hogy a nép előítéleteit kielégítse, — se kor hű képviselőjéül áll előttünk a jezsuiták nevelte *II. Ferdinánd*, ki Wallensteint meggyilkoltatja, aztán 3000 misét olvastat lelkéért.

*

Alább visszatérünk még e gyilok-politika vázolására.

E helyett meg nem állhatom, hogy még néhány díszpéldányát ne mutassam be Krisztus állítólagos helytartóinak; kik leginkább azon művészi bravour és nyugalom által tünnek ki, melylyel az orgyilkolás nemes eszközeit kezelní tudták, — természetesen az egyház, a vallás, a keresztyénség érdekében!

Olvassátok el, *Nagy Gergely* mily aljas hízelő hangon ír leveleket Phokashoz, mily dicsbeszédeket tart e szörnyeteg felett, ki a becsületes Mauritius császárt, miután szeme előtt öt fiát lemészároltatta, megöleti, s utánna a császár többi családját, s egész uralkodása alatt ellenségeit legyilkoltatja, csupán azért, mert féltékenyen nézi vetélytársának, a constantinápolyi pátriárkának hatalmát, — nézzétek el *Sabiniánust* a hetedik században, ki színig tölt csürei mellett egykedvűen nézi, mint hal éhen a római nép százával az utcákon, — *VIII. Benedeket*, amint a saracénok elleni hadjáratában kegyetlenkedik, — *XIII. Gergelyt* amint a sz. Bertalanéjt nyilvános ünnepélyekkel ületi meg, — vagy *VI. Orbánt*, ki kertjében nyugodtan

olvassa a breviáriumot a kínzó-kamra ablakai alatt, melyeken keresztül szaggatott hangokban füléhez hat 6 kínpadra vont bíbornoknak vérfagyaszto jajveszék-lése – nézzétek el e minden emberi érzületből kivet-között szörnyetegeket, és a jobb érzés undorral fogja eltölteni lelketeket, ha a „pápa” szót kiejtetni hall-játok!

Mert nem a fanatismus szenvedélye az többé, ami Róma papjainak gyilkot ád kezébe, hanem a búnös érdek, a hideg, ravaszul számító kegyetlenség, – melynek példájául ott van *VIII. Bonifác*, ki gyilkoltatta az eretnekeket, mint a polyvát, és amellett csú-fot úzött a vallásból, mint *egy Voltaire*.

A kegyetlenség, a vérszomj már vérébe ment át az emlősök azon osztályának, melyet a történet természettudománya papnak nevez.

E hajlam oly erős, oly ellenállhatatlan, hogy, ha tényekben nem nyilvánulhat, legalább a papíron tör utat magának. S ha *II. Gergely* Leo császárnak írva, azt kívánja neki, küldené bár nyakára Krisztus az ördögöt, *VIII. Benedek* már sokkal cifrább szavakban volt képes kifejezést adni keresztyén érzelmeinek, minden azok ellen, kik a clugny-i klastrom jószágait el-vették, efféle istenes káromkodásokra fakadt: „Belialnak e gyermekei, mint rothadt tagok vágassanak le Krisztus testéről, taszítassanak ki minden templomból, és a hívek közösségeből. Excommunicálva és

megátkozva legyenek, amint állnak és járnak, ébren és alva, ki és bejárva, evés és ivás közben; ételök s italuk, testök és földjök gyümölcsé legyen elátkozva. Erezzék Heródes kínjait, míg beleik meg nem szakadnak; Dathannal s Abyronnal nyelje el őket a föld, hogy az ördögénél és angyalainál lakjanak s örökké gyötörtessék. Gyermekéik árvák, nejeik özvegyek legyenek; gyermekéik idegen országba kerüljenek, hol koldulniok kelljen. Az atyák pedig hajtassanak el házaikból s jószágaikból, s az új és ótestamentom minden átka nehezedjék rajok!" sat.

Ehez képest aztán a magyar baka is kis Miska, pedig köztudomás szerint hazánkban az tud legcifrában káromkodni.

*

Különben e vérengzési mániának némileg psychogiai oka is van a pápáknál.

Vegyetek fel *egy* embert, ki elkülönítve a társadalomtól, elszigetelve a külvilágtól, eltiltva az emberi élet legnemesebb örömeitől, erkölcsstelen tanok által praeparálattatik arra, hogy, ha egyszer a papi hatalom birtokába jut, csupán annak éljen, — kinek lelkéből a valódi vallásosságot már kiölték, kinek erkölcsi érzületét semmivé tették, — s ez ember egyszerre oly polcára jut a hatalomnak, melyről ő szabja meg a világnak, mit tartson jónak, mit rosznak, meg szabja előre, csalhatatlannak dekretált belátással, — nem kell-e szükségkép szörnyeteggé válnia az ily sze-

rencsétlen, emberi érzületéből kivetkőzött subjektumnak?

Ne vessetek követ az *egyénekre*, ezek maguk is csak áldozatai a papuralom undok rendszerének, – de vessetek az institutióra, mely vadállattá teszi az embert, vessetek rá akkorát, hogy azt örökre maga alá temesse!

IV.

A pogány Róma vallásüldözései.

Tanúságos lesz e helyett röviden párhuzamot vonni a római papság által végbevitt vérengzések s azon vallásüldözések közt, melyeknek a keresztyének a pogány római birodalomban voltak kitéve.

A régi Róma rendszabályait tekintve, melyek a keresztyénség ellen valának intézve, mindenekelőtt szemünkbe tűnik az, hogy hiában keressük bennök azon fanatismust és kegyetlenséget, mely utóbb a római papság tetteit jellemzi. A pogány vallás, mint lokális, nemzeti vallás, türelmes volt, maga Róma vallása nem egy vallásos szokást vett át más népektől j a vallási türelmetlenség egyáltaljában nem volt az ókor szellemében, és nem egyszer történt, hogy a római hatóságok védték meg a keresztyéneket a zsidók ellen, kik Krisztus követőit, mint saját» vallásuknak egy szakadár felekezetét üldözték.

S ha ennek daczára azt látjuk, hogy Krisztus hívei mégis gyakori üldözéseknek vettettek alá a római birodalomban, e jelenségnek mélyebb, politikai okát

kell kutatnunk. És meg is találjuk. Nem mint külön vallás hívei, hanem mint egy, a birodalom összes politikai s társadalmi rendszerére nézve veszedelmes egyesület tagjai üldöztettek Rómában a keresztyének. És e veszedelem létezett is. A keresztyénség, e nemzeteken, országok határain felületemelkedett universalis vallás, mely a világi hatalmat elválasztá az egyháztól, s az utóbbinak amannál nagyobb szellemi hatalmat tulajdonított az ember felett: éles ellentében állt az ó-világ egész társadalmi rendszerével, mely csak számos nemzeti vallást ismert, melyben az állam feje volt feje az egyháznak is, és mely az államfőnél fensőbb hatalmat nem ismert, sőt császárait élve közvetlenül az istenek alá, haláluk után egyenesen az istenek közé sorolta. A keresztyénség a római állammal szemben oly forradalmi elem volt, minő például ma a communismus az egyéni tulajdon rendszerével szemben. A keresztyének megvetve s elhanyagolva a pogányok vallási szokásait, oly színben tűntek fel, mintha polgári kötelességeiket tagadnák meg, melyek a birodalomban össze valának forrva a vallás szertartásaival. Ha a keresztyén vallásos érzületből írtózott áldozni és tömjénezni a császár szobra előtt, – a régi római ebben nemcsak vallási eltérést, de, és első sorban politikai lázadást látott. Ily szempontból tekinté az ókor a keresztyénséget. A római világ egy az állam létele ellen intézett összeesküvésnek tekinté Krisztus híveinek egyesületét, és igaza volt, amennyiben a keresztyének vonakodtak mindattól, ami az állam iránti

loyalitásnak kifejezése volt. Innen van, hogy a legfelvilágosodottabb szellemek kárhoztatták e felekezetet, mely „az egész emberi nemet gyűlöli,” mint Tacitus joggal mondja azon egyházról, mely türelmetlen gyűlöettel tekintett minden más vallására. Ez magyarázza meg azon, különben megfejthetlen jelenséget, hogy *Nero* óta, ki alatt az üldözés megindult, gyakran a leghumánusabb, legtisztább lelkű fejedelmeket üldözök gyanánt látjuk fellépni a keresztyének ellen, s viszont haszontalan bitangok alatt az üldözést megszünni szemléljük. Mert ha a becsületes *Antoninok* üldözték Krisztus híveit, tették az állam érdekében, ha egy szörnyeteg, minő *Commodus* volt, békét hagyott nekik, tette ágyasa, *Marçia* kedveért.

A pogányok eltanulták a keresztyénektől a türelmetlenséget, s Krisztus hívei gyakori üldözéseknek valának kitéve. De valjon tarthatott-e türelemre igényt e türelmetlen felekezet? Az utolsó keresztyén vértanú halála után 18 évvel *Constantin* császár betiltá a régi vallást, s az újnak uralma ezer annyi vértanút produkált, mint mennyit a keresztyénség sirat, mely „nagy” melléknével ruházott fel *egy Costantint*, *egy Theodosiust*, csak azért, mert a pogányok üldözésében nagyok voltak!

Üldöztettek a keresztyének, *Nero* rájuk fogta Róma felgyújtását, s ezt ürügyül használta az üldözésre, — de valjon nem történt-e meg 1517-ben Rómában, hogy egy nagy vihar alkalmával a városban

lakó összes zsidóság, mint e vihar okozója, lemészároltatott?

Hamis vádakkal üldöztettek a keresztyének, rajok fogták, hogy titokban gyermekhússal élnek, – de valjon nem ez volt-e az egyik főürügy, mely alatt Róma papjai utóbb századokon át, ezzel gyilkolták a zsidókat egész Európában?

A régi rómaiak valódi kontárok voltak az üldözés és gyilkolás mezején az utóbbi Róma papjaihoz képest, s a Vatikán lakói, mely palota azon helyen épült, hol az első keresztyének estek Nero vérszomjának áldozatul, ezer annyi emberhalálnak voltak okozói, mint a hajdani pogány császárok, kik pedig nem ismerték Krisztusnak a felebaráti szeretetről szóló tanait.

Az olvasó nem veendi rósz néven, ha e kérdésnél kissé tovább mulatok, mert csak részletesebb összehasonlítás által alkothatunk magunknak fogalmat a római papok bűneinek nagysága felől. Hadd hasonlítom tehát össze a pogány impérium eljárását a keresztyének ellen, a pápák s egyház eljárásával más vallásúak iránt.

Beszéljenek a tények.

A császári kormány vallási politikáját híven jellemzi *Trajánnak* egy, a vallásüldözés korában kiadott rendelete. Az ifjabb Plinius ugyanis Bithynia és Pontus helytartójává neveztetvén ki, midőn állomását el-

foglalta, többször zavarba jött afelett, miként bánjon a keresztyénekkel. A császárhoz fordult tehát és utasítást kért tőle.

„Traján válasza, melyre a következő század keresztyénei annyiszor hivatkoztak, — mond *Gibbon*, római történetében, — annyi igazságosságot és ember, ségeséget árul el, amennyi csak a valláspolitika feletti téves nézetekkel megfért. A császár, ahelyett, hogy egy inquisitor engesztelhetlen szenvédélyét árulná el, mely mohóan vágyik a legcsekélyebb eretnekség fel-fedezésére, s diadallal számlálja véraldozatait, inkább arról gondoskodik, hogy az ártatlanok biztosságát védje, semmint arról, hogy a bűnösök büntetlenségét megakadályozza. Elisméri, mily nehéz e dologban általános tervet állapítani meg; de két üdvös szabályt állít fel, mely a szerencsétlen keresztyéneknek gyakran támaszul és segélyül szolgált. Ámbár a hatóságokat utasítja, hogy oly egyéneket, kikre a keresztyénség törvényesen rajok bizonyítatott, megbüntessenek? mégis, emberséges következetlenséggel megtiltja nekik állítólagos bűnök után kutatódni. A bírónak nem is volt szabad minden incidens folytán az eljárást megindítania. A névtelen feladásokat a császár, mint ural-kodásának igazságos voltával ellenkezőket, elveti; s azokra nézve, kik a keresztyénség bűnével vádoltatnak, szigorúan kiszabja egy minden gyanú felett álló s nyílt vádló szükségét. Valószínű az is, hogy azon személyek, kik e gyűlöletes dologra vállalkoztak, kötelezve voltak gyanújoknak okát adni, a titkos gyüle-

kezeteknek, melyek látogatásával vádolták keresztyén ellenfeleiket, helyét és idejét meghatározni, s más oly körülményeket felderíteni, melyek az avatatlánok szemei előtt féltékeny gonddal titokban tartattak. Ha sikerült a törvényszéki eljárást megindíttatniok, egy nagyszámú s tevékeny párt boszújának, az emberiség felvilágosult része rosszalásának, s azon szégyennek maradtak kitéve, mely mindig és mindenütt a feladók nevéhez tapadt. Ha ellenben nem bírtak bizonyítékokat felmutatni, azon szigorú, sőt talán halálbüntetés alá estek, mely Hadrián császárnak egy törvénye szerint azokat érte, kik polgártársaikat a keresztyénség bűnével hamisan vádolták. A személyes vagy babonás gyűlölet szenvedélye néha győzhetett a szégyen és veszély aggodalmain; de azt semmi esetben nem lehetjük fel, hogy ily kevessé kedvező jellemű vádak a római birodalom pogány alattvalói által gyakran vagy könnyelműen emeltettek volna.”

A keresztyének maguk voltak gyakran okai üldözöttéseknek.

„A keresztyének, mond *Gibbon*, gyakran önkényes nyilatkozataik által pótolták a vádló hiányát, durva módon megzavarták a pogányok nyilvános istentiszteletét, vagy körülvéve a bírák székét, hangosan követelték tölök, mondják ki rajok és hajtsák végre rajtok a törvény Ítéletét. A keresztyének magaviselete sokkal különösebb volt, semhogy a régi filosofusok figyelmét elkerülhette volna, de ezek azt inkább meglepetéssel, semmint bámulattal szemlél-

ték. Nem látván be azon indokokat, melyek a hívők állhatatosságát az ész és józanság minden határain túlfeszítették, e sajátságos halálvágyat a makacs kétégségeesés következményének tartották, vagy buta érzéketlenség vagy babonás őrültség következményének. „Szerencsétlenek! – monda egyszer Antoninus proconsul az ázsiai keresztyéneknek, – kik ennyire meguntatók az életet! Vagy oly nehéz volna számotokra elég kötelet vagy mélységet találni?” Ezen Antoninus lehetőleg óvakodott oly embereket, kiknek magukon kívül nem volt vádlójuk, megbüntetni, miután a császári törvények e rendkívüli esetekről előre nem gondoskodtak; s csak egynehányat ítélt el a többinek óvó például, a nagy tömeget pedig megvetéssel szabadon bocsátotta.”

De akik ekép elítéltettek is, angyali sorsban részesültek azokhoz képest, kik utóbb az egyház által ítéltettek el. „Azon keresztyéneknek, mond Gibbon, kik bányamunkára ítéltettek, felügyelőik embersége vagy elnézése folytán meg volt engedve maguknak kápolnákat építeniök, s e szomorú helyeken istentiszteletöket szabadon tartaniok. A püspökök kénytelenek voltak híveiknek, kik önkényt adták magukat a hatóság kezébe, buzgalmát zabolázni. Némelyek ínség és adósság terhe alatt nyögve, nyomorult életöket magasztos halállal akarták felcsérálni; másokat azon remény bódított el, hogy rövid fogás által egy hosszú élet bűneitől felmentetnek; mások azon alamizsnából, melyet a hívők gyűjtötték a börtönben szén-

vedök számára, remétek megélni, sőt nyereséget vonni. A keresztyének szenvedései akkor nagyítattak midőn az egyház ellenségein diadalmaskodott.” Ez volt a keresztyének sorsa, midőn üldöztettek. De találunk a római történelemben oly eseteket is, minőket hiába keresnénk a keresztyén egyház történetében, mint például *Galerius* császár türelmi ediktumát. „Azon fontos gondok közt, úgymond a császár ezen, halálos ágyán kiadott rendeletben, melyek lelkünket a birodalom hasznára és fenntartására foglalkodtatták, szándékunk volt minden a rómaiak régi törvényei és szokásai szerint reformálni s visszaállítani. Főkép kívánságunk volt az ész útjára visszatéríteni azon elámitott keresztyéneket, kik atyáik vallását és istentiszteletét elvetve s az ókor szokásait vakmerőn megvetve, képzeletük sugalmazásai folytán kicsapongó nézeteket és törvényeket találtak fel, és birodalmunk különböző tartományaiban egy nagy társaságot alakítottak. Miután azon ediktumok, melyeket kiadtunk, hogy az istenek tiszteletét visszaállítsuk, számos keresztyéneket ínségnek és veszedelemnek tettek ki, miután sokan közölök halált szenvedtek és még többen, kik istentelen hóbortjaikon makacsul csüggnek, a vallás minden nyilvános gyakorlatától meg vannak fosztva, hajlandónak érezzük magunkat, szokott kegyelmünket e szerencsétlenekre is kiterjeszteni. Megengedjük tehát nekik, hogy magánnézeteiket szabadon vallhassák s conventiculumaikban félelem és zavartatás nélkül összegyűlhessenek, feltéve azonban,

hogy a fennálló törvények és kormány iránti kellő tiszteletet megtartsák. Külön rescriptum által közlendjük a bírákkal és hatóságokkal szándékainkat, s reméljük, hogy kegyelmünk a keresztyéneket rábírandja, hogy a mi javunkért s üdvünkért, valamint a maguk és a köztársaság javáért az istenséghoz imádkozzanak.”

Mutassatok fel csak egy pápai okmányt, mely annyi türelmet árul el, mint a pogány imperátor és pontifex maximus e nyilatkozatai, – mutassatok egy pápát, kiben annyi igazságosság legyen, mint a bálvány-imádó Trajánban!

A római császárrokrol, kik szomorú politikai kötelességet véltek teljesíteni a keresztyének üldözése által, térijünk át a *római papságra*, mely valóságos vér mániával veté magát a gyilkolás mezejére.

Hogy fogalmunk lehessen róla, mily mohó vággyal igyekeztek Krisztus vallásának papjai a „megölhető” áldozatok számát szaporítani, lássuk röviden az *inquisitió* intézetét, s azon bűnöket, melyeknek jogcímén bárkit az inquisitió vértörvényszéke elé lehetett, sőt kellett idézni.

V.

Az inquisitio s a fóruma elé tartozó bűnök.

Hogy csak némileg plausibilis jogcímmel bírjon az universalis uralkodásra, Róma feltalálta azon tant, hogy egyháza az *egyedül üdvözítő*.

Ez elvnek, amint az a papi hatalom érdekében magyarázthatott, következményei nem is maradtak el. Első és legundokabb consequentiája a másvallásúak véres üldözése lett. *Tertullián* és *Lactantius* tanait, melyek szerint keresztyénnek semmi szín alatt, sem vádló, sem bíró, sem hóhér képében embert ölnie nem szabad, a világ emlékezete táblájáról már rég lemosta azon tenger vér, melyet Róma papjai ontottak, midőn *III. Ince*, a pápák leghatalmasabbja 1208-ban létrehozta az inquisitiót.

A vértörvényszék csakhamar mégis kezdte irtózatot működését. ítélt, gyilkolt egyenként és tömegeSEN, mint például 1568-ban, midőn *Németalföld* összes lakosságát, három milló embert eretnekségért halálra ítélte, mely ítélet végrehajtását csak a phisi-kai lehetetlenség gátolta meg, — vagy midőn elvül

állította fel, hogy a mely városban nehány eretnek találkozik, azt bűntelenül fel szabad gyújtani.

Fáradsgáos hivatal volt az inquisitoré, melyhez nemcsak folytonos tevékenység, de a vonagló áldozat kínjaival szemben kövé vált szív is volt szükséges. Mert a gyors halál ki volt törölve az inquisitíó szótárából: a legkínosabb halálnemek, a leghosszabb kínzások kerestettek ki, melyeket csak a kínpad mestergében jártas elmék találékonysága kigondolni bírt.

De az egyház bosszúját és kegyetlenségét áldozatának sem gyönyörrel szemlélt kínjai, sem lobogó máglyái nem valának képesek kielégíteni. Mert a bosszú és a nép elrettentése csak egyik célja volt ez institutiónak, mely egyszersmind *jövedelmi forrásául* szolgált a papságnak. A testi büntetéshez tehát hozzá kellett járulnia a vagyon confiskációjának, mely még a vádlott gyermekeire is kiterjesztetett. Az ártatlan áldozatnak még ártatlanabb gyermekei koldusbottal kezökben kitaszítattak a világba; mert örökrészöket csak azon undok esetben kapták ki, ha *maguk jelengették volt fel szüleiket a vértörvényszéknek!*

Gondoljátok el, mit kellett e gyermekeknek szén. vedniök, kik előtt csak egy alternatíva állt: földön« futó koldusokká, vagy szüleik gyilkosaivá lenni!

Gondoljátok el, mit kellett egy ily szerencsétlen áldozat anyjának, nejének, testvérének, leányának szenvednie, midőn elhitették vele, hogy az egyedül üdvözítő egyház ezen áldozatának kiállott halálkínjai csak bevezetését képezik azon örökös kínoknak, me-

lyeket a másvilágban keilend szenvednie! A szeretett apa vagy testvér testét emberi alakjából kivéve vonaglani láta a fájdalomtól, láta, amint a lassú tűz tagról-tagra elemészte, s ha végre az áldozat egy végső jajban kilehelte életét, s a halálra gyötrött test nem mozdult többé, hallania kellett, hogy mindez kellemes doleg istennek, az ő istenének, hogy mindez csak halvány árnyéka azon kínoknak, melyek síron túl várnak reá. E tant aztán terjesztette a papság, hirdette minden szószékről szóval; képekben minden oltáron. A spanyol eretnek oly öltönyben vitetett halálra, mely ördögök s kínpadra vontak fájdalmainak rajzától tarkállott, hogy annál maradandóbban hasson a nézők phantáziájára. S hogy még emléke se veszszen el a borzalomnak, az ily öltönyök, az áldozat halála után, annak nevével ellátva felakasztattak a templomban, — maradandó hirdetőtáblájául isten kegyetlenségének!

Túlterjedne e füzetek határán részletes történetét adni az inquisíciónak. Hadd álljon e helyt csak néhány adat a *spanyol inquisitíóról*, mely felülmúlt minden más államok hasonló intézményeit.

Az inquisitíó már a 13. században behozatott Spanyolországba, s már a 14-ben szokásba jöttek az ünnepélyes *autodafék*. De szokatlan buzgalommal lépett fel ez intézmény a par excellence „katholikus” Ferdinánd és Izabella alatt, midőn már a kegyetlenség és haszonlesés párosodása teljesen kifejték az intézmény jellemét. A trón szoros szövetségre lépett

a papsággal rabolni s gyilkolni. *Torquemada* és cinkostársa *Ferdinánd* mit sem mulasztottak el, hogy ez intézményt az egyház és állam hatalma és zsebe javára lehetőleg kizsákmányolják. Mindegyik kivette a maga részét a leöltek vagyonából, előleges alkú szerint. Rövid idő alatt Spanyolország minden jelentékenyebb városának megvolt a maga vértörvényszéke. Az institúció finanszírási célja különösen kitűnik az 1484-ben az inquisitoroknak adott instruktióból, s az 1492-ben keletkezett *Repertórium Inquisitoriumból*. Ezek szerint pl. aki bizonyos határidő lefolyása előtt önmagát bevádolta, megmenté életét, s csak tetemes bírságra ítéltetett. Aki azonban e rövid kegyelmi határidő eltelte után mentetett fel a halálitélet alól, ha szabadon bocsáttatott is, elveszte egész vagyonát.

Ez intézet jövedelmező voltáról fogalmunk lehet, ha elnézzük, mi mindenért került valaki a törvényszék kezébe. így például, aki szombati napon jobb ruhát vagy tiszta inget vett fel, vagy fehér kendőt terített asztalára, vagy nem gyújtott tüzet, vagy aki a baromfi levágása előtt kése pengéjét megnézte, vagy aki zsidókkal egy asztalhoz ült, vagy pláne velők evett, mint a zsidóság gyanújában álló, a törvényszéknek zsidókármányául esett.

*

A spanyol inquisíciónak speciális jellemző vonása monarchice központosított szervezete. Alakítatott egy

legfelsőbb inquisitori tanács, a nagyinquisitor elnökkéte alatt; kinek oldalán három papi ülnök ült. Az inquisitorok, mint a pápa delegátusai minden tekintetben csupán neki tartoztak felelősséggel, még a királynak sem volt szabad eljárásukba avatkozni. Az inquisitorokat a nagyinquisitor, mint a pápa helyettese kinevezte, s letette tetszése szerint, ezek tehát teljesen tőle függetek. Ezen organisáció által a spanyol inquisíció szilárd egészüként nehezedett az országra, vampryként szíva a nép pénzét és vérét.

Senki sem volt biztos a vérszopók előtt. Akinek vagyona vagy ellenségei voltak, minden pillanatban ki volt téve a legiszonnyúbb kínzásoknak. Ki is gondoltak aztán minden képzelhető ürügyet az áldozatok szaporítására. Így például *Deza* nagyinquisitor alatt *Diego Rodriguez Lucero* a keresztyénné lett zsidók ellen legiszonnyúbb kegyetlenségekre ürügyül használta azon vádat, hogy Cordovában titokban zsina-gógák léteznek, melyekbe a sátán egy bakkecske alakjában a világ minden részéből odahurcolja az embereket, papokat, barátokat s apácákat, kik, míg itt együtt ülnek, otthon mint kísértetek, rendes alakjokban lát-tatják magokat. A kínpad aztán az ily absurdumokra is gyakran képes volt az önvallomást kicsikarni. Ugyanazon Lucero és cinkosai erőszakkal megtanítottak néhány fiú s leánygyermeket zsidó imaformulák és cerimóniákra, kiknek aztán tanúskodniuk kellett a törvényszék előtt bárki ellen, a kit az inquisitor elvezíteni akart, állítván, hogy ezeket tőle hallották.

S valjon mi történt ez emberrel; midőn kisült, hogy minden vágja hamis volt, hogy az állítólagos zsinagogák nem is léteztek? – A hozott ítéletek a protokollumból kitöröltettek, de egyszersmind kijelentett, hogy Lucero kitűnő bíró, hogy az elítélték egészen szabályosan égettettek meg, mert az inquisitíó szabályai s eljárása minden tekintetben pontosan meg-tartattak.

*

Az *inquisitíó hatóságának* alá voltak vetve:

- 1) az eretnekek,
- 2) az eretnekség gyanújában állók,
- 3) akik eretneken bármily módon segítnek,
- 4) boszorkányok, varázslók, steff.
- 5) az istenkáromlók;
- 6) mindenek, kik az inquisitíó tiszttiselőinek ellenszegülnek, vagy annak hatóságát bármikép korlátozni vagy zavarni törekednek.

Kezdetben csupán e hat eset tartozott az inquisitíó törvényszéke elé, utóbb azonban VIII. Gergely, V. Pius, VIII. Kelemen és XIV. Gergely alatt hatósága minden hitetlenekre is kiterjesztetett, kik a szent törvényszék tagjainak bármiben kárt okoznának.

Lássuk e felsorolt bűnöknek egyházi definitióját.

Eretnekek az egyház értelmezése szerint mindenek; kik bármit mondtak, írtak, tanítottak vagy predikáltak, ami a sz. írással, annak magyarázatával, az

egyház hitcikkelyeivel vagy tradícióival ellenkezik, úgyszinte mindenki, kik a keresztyén vallást elhagy-ták hogy másat vegyenek fel, valamint azok is, kik anélkül hogy vallásukat megváltoztatnák, másvallá-suak ceremóniáit s szokásait dicsérik vagy gyakorol-ják, vagy azt tartják, hogy bármely vallásban lehet üdvözülni.

Némely inquisitorok eretnekeknek tartották azokat is, kik a kath. vallás valamely szokását vagy szer-tartását rosszalják. A sz. törvényszék az ilyeneket leg-alább is az eretnekségről gyanúsak közé sorolta.

Az *eretnekség gyanújába* esik mindenki, ki botrán-koztató dolgokat beszél, vagy elmulasztja azokat fel-jelenteni, kik eretnekségebbe estek; ki a szentségekkel visszaél vagy azokat lenézi; ki a szentek képeit be-mocskolja vagy elrongálja; ki az inquisitió által kár-hoztatott könyveket olvas, magával hord vagy másokkal közöl; ki istentiszteletre nem jár, egy évig nem gyónik s nem áldozik; ki ünnepnapon húst eszik vagy az egyház által kitűzött napokon a misét elmulasztja; ki anélkül, hogy pap volna, gyóntat és miséz; vagy ha pap, többször él a szentséggel, mint kellene; ki pap létere házasodni mer; ki a többnejűség bűnét követi el. Végre az eretnekségről gyanús az is, ki eretnek prédikáción vagy istentiszteleten jelen van, ki az inquisitió idézésére meg nem jelenik, ki még azon éve-ben, melyben excommunicáltatott, magát az átok alól fel nem menteti; aki eretnekekkel barátkozik, őket megajándékozza, magához fogadja, s mindenekfelett

az, a ki eretnekek elfogatását nehezíti, s nekik segédkezet nyújt a menekülésre, tegye bár rokonságból, barátságból vagy hálából. Mert meg van tiltva nem csak egy eretneket megmenteni, hanem mindenkinél kötelessége azt excommunicáció terhe alatt feljelenteni, legyen bár atya, testvére vagy hitestársa, amit ha valaki elmulaszt, az inquisitio teljes szigorral köteles vele elbánni.

Az eretnekség előmozdításának bűnébe esnek mindenek, kik oly bűnöket, melyek ellen a sz. törvényszék eljárását megindította, előmozdítanak; kik tudják valakiról, hogy eretnek, hogy az inquisitio börtönéből megszökött, vagy idézésére meg nem jelent, s mégis befogadják házukba, eldugják és menekülését elősegítik, vagy ha a börtönben van, szökéséhez segédkezet nyújtanak; akik fenyegetések által vagy bármely más módon az inquisitio tisztselőit eljárásukban gátolják. Ide tartoznak azok is, kik az inquisitio foglyai-val engedelem nélkül beszélnek vagy nekik írnak, habár vigasztalás okáért is; mindenek, kik eretnekekkel üzleti viszonyban élnek, sat.

A negyedik kathegóriába tartoznak a varázslók, jövendőmondók, steff; nemcsak azok, kik kézből jósolnak s más titkos tudományokat úznek, hanem főkép azok, kik eretnek dolgokat mívelnek, pl. halálfejeket füstölnek, hozzájok beszélnek, szellemeket idéznek, sat. E képzelt bűnök szolgáltatták a legtöbb áldozatot az inquisitio börtöneibe. E rovatba tartozik a csillagokból jóslás, a geomantia s egyebek, nemkülönben az

Ördög segítségül hívása is. Az ördög e tisztelei három osztályba soroztatnak. Az elsőbe tartoznak azok, kik az Ördögöt isteni tiszteletben részesítik; a másodikba azok kik az ördög nevét a utániakban a szentek nevei közé keverik, s öt kérík, legyen szószólójuk s közbenjárójuk istennél; a harmadikba mindenek, kik az ördögöt idézik. Az inquisitíó szerint az ördöggel közösségen álló embereket könnyű megismerni vad tekintetökről s borzasztó kinézsükről, mely a sátánnal való gyakori közlekedésük folytán ragadt rájuk. Aki az ördögtől csak oly dolgokat kíván, melyek az ördög mesterségehez tartoznak, pl. egy asszony elcsábítását, s ezt nem kérve, hanem parancsoló szavakban követeli, az némely theologusok véleménye szerint nem vádolható az eretnekség bünével. Ezekhez tartoznak az alchymisták is, mert végső menekvésük mindenig az ördög.

Az *istenkáromlás* rovatába az isten, a kath. valós és a szentek kigúnyolása s a sz. írásnak profánus célra használása tartozik. A zsidók, mohamedánok, s minden hitetlenek, türessenek bár meg valahol, mégis minden, a keresztyén vallást megsértő bűnre nézve az inquisitíó hatósága alá esnek. Ha például egy zsidó vagy mahomedán isten egységét vagy gondviselését tagadná, az inquisitíó öt mint eretneket megbüntetheti. Alája tartoznak akkor is, ha valamely hitestársukat a ker. hitre téridesben gátolják, vagy valamely keresztyént hitehagyásra rábeszélnek. Megtiltatott nekik a talmudot s más tiltott könyveket, melyek a keresz-

tyén vallást meg akarták cáfolni, kiadni, eladni, vagy csak maguknál tartani. Nem volt szabad keresztyén szoptatós dajkát tartaniok, sem olyasmit tenniök, ami bármilyen módon a ker. vallás kisebbítésére szolgálhatna. Az inquisitíó egyik főtörekvése levén rémületet gerjeszteni maga körül, igen szigorúan büntette mindeneket, kik valamely hivatalnokát vagy szolgáját megbántották. E tekintetben könnyű sértés nem létezett, minden föbenjáró bűn volt; sem születés, sem állás, hivatal vagy méltóság valakit meg nem menthetett; a legcsekélyebb sértések kegyetlen szigorral büntettek.

E bűnök különféle módokon jöttek az inquisitíónak tudomására. Hír által, a feladó tanúk vallomásai, az inquisitíó saját kémjei, s egyéb eszközök által.

Ám hasonlítsa össze bárki a pogány császárok eljárását e rafnnyírozott kegyetlenséggel, mely nem létező, el nem követhető bűnöket teremt, hogy vérszomjának áldozatait szaporíthassa, — kik álltak közelebb a keresztyén szeretet tanaihoz, az Olymp minden istenének áldozó bálványimádók-e, vagy a papi nagyrávágás egy istenét imádó pápák, kik Krisztus helytártónak merik hazudni magukat?

A pogány *Antoninokkal*, kik az önmagukat feladó keresztyéneket szabadon bocsátják, — szembe állíthatjátok a *III. Incéket*, kik átokkal fenyegetik a világi bírákat, ha az inquisitíó ítéletét megmásítják, szembe az inquisitíót, mely végtelen casuistikával nö-

véli a bűnök számát, hogy áldozatainak számát szaporíthassa.

A pogány *Trajánokkal*, kik még az üldözésben is aggódnak igazságtalanok lenni, szembeállíthatjátok a pápákat, kik gyakran kihallgatás nélkül Ítélnek, kik nyíltan hirdetik a hitszegést, prédkálván, hogy „az eretnekeknek adott szót nem kell megtartani!”

A *Galeriusok* türelmi pátenseivel szembeállíthatjátok a pápákat, kiknek excommunikációik nem más, mint előre való szentesítése a gyilkosságnak!

A pogány császárok vallási politikájával, kik sajnos kényszerből nyúlnak az üldözés eszközéhez, szembeállíthatjátok a pápákat, kik oly fogalommal bírnak saját vallásukról, hogy. *III. Ince* a maga szempontjából teljes komolysággal nevezhette el istent az „*első inquisitomak*”!

VI.

A pogány s keresztyén Róma gyilkolási eszközei.

Menjünk tovább. Lássuk néhány példából, miként bántak el áldozataikkal Róma pogány s miként keresztyén vallásüldözői.

Ideírom *Gibbon* után *Cyprián* karthágói érseknek ki végeztetését a harmadik század második felében.

„Valérián harmadik és Gallienus negyedik consulátusa alatt Paternus, afrikai proconsul titkos tanácsstermében maga elé idézte Cypriánt. Itt értesítette azon császári rendeletről, melyet épen az imént kapott, s mely szerint mindeneknek, kik Róma vallását elhagyták, megparancsoltatott, rögtön visszatérniük atyáik szokásaihoz. Cyprián habozás nélkül ki jelenté, hogy ő keresztyén és püspök, hogy csak az igaz és egyetlen istent imádják, kihez naponként imádkozik törvényes uralkodóinak, a két császárnak jóléteért. Szerény önbizalommal követelte magának a polgár azon jogát, hogy felelet nélkül hagyhassa azon gyűlöletes és törvénytelen kérdéseket, melyeket a proconsul hozzá intézett. Engedetlenségének büntetéséül

számkivetésre ítéltetett, s rögtön elszállítatott Kurubisba, Zeugitania egy szabad tengeri városába, melynek termékeny földön, s mintegy negyven mértföldnyire Carthagótól kellemes fekvése volt. A száműzött püspök itt az élet kényelmeinek s erényei öntudatának zavartalanul örvendhetett. Híre elterjedt volt egész Afrikában s Olaszországban, magaviseletének egy leírása az összes keresztyénség épülésére forgalomba bocsátatott, s magányát gyakran szakíták felbe a hívők levelei, látogatásai és szerencsekívánatai. Új proconsul tétetvén ekkor a tartományba, Cyprián sorsa egy időre még jobbra látszott fordulni. Számvételből visszahivatott, s bár Karthágóba visszatérnie meg nem engedtetett, lakásul mégis a főváros szomszédságában levő saját kertje jelöltetett ki neki. Végre, épen egy évvel Cyprián első elfogatása után, Galerius Maximus afrikai proconsul császári parancsot kapott a keresztyén tanítók kivégeztetésére. A karthágói püspök átlátta, hogy ő van az első áldozatok egyikének kiszemelve, s gyöngesége elcsabítá, hogy titkos szökés által vonja el magát a vértanúság érdemei és veszélyei elől: de csakhamar visszanyerte egész lelki erejét, mely állásához illett, s visszatért kertjébe, nyugodtan bevárandó a halál szolgáit. Két előkelő hivatalnok, kit e megbízás ért, maguk közé vették őt *egy kocsira*, s miután a proconsul épen másfelé volt elfoglalva, nem a börtönbe, hanem egy magánházba vitték őt Karthágóba, mely egyiköknek tulajdoná volt. A püspök tiszteességes estebéddel meg-

vendégeltetett, s keresztyén barátai útoljára még él-vezhették társaságát, míg az utcát betölté a tömeg, búsongva szellemi atyjának bekövetkezendő halála felett. Reggel megjelent a proconsul törvényszéke előtt, ki, nevét és állását tudakolván, meghagyta neki, hogy áldozzon az isteneknek? s kérte, gondolná meg engedetlensége következményeit. Cyprián vonakodása szilárd és határozó volt, s a bíró, tanácsosának meg-hallgatása után némi vonakodással monda ki a halálos ítéletet, mely jelenté: „hogy Thascius Cyprianus, mint Róma isteneinek ellensége s egy bűnös társaság feje, melyet vétkes ellenállásra izgatott a szentesített császárok Valérián és Gallienus törvényei ellen, haladéktalanul lefejeztessék.” Elvégeztetésének módja a legszelídebb s legkevesebb fájdalommal járó volt, mely csak főbenjáró bűnösre alkalmazható vala, s a kínpad használatba nem vétetett, hogy a karthágói püspöktől akár tanainak visszavonását, akár bűntársainak feladását kierőszakolja.

Amint az ítélet publikáltatott, a palota kapúja előtt várakozó keresztyén tömegből azon egyhangú kiáltás hangzott fel: „Vele együtt akarunk halni!” De buzgalmuk és szeretetük e nemeslelkű nyilatkozata sem Cypriánnak nem használt, sem nekik maguknak nem ártott. A püspök tribünök és centuriók fedezete alatt ellentállás úgy, mint sértegetések nélkül a kivégzési helyre vitetett, egy terjedelmes síkságra a város közelében, melyet már a nézők nagy tömege foglalt el. A szent püspököt hű papjainak s diákonu-

sainak szabad volt követniök. Mellette álltak, midőn felső ruháját leveté, kendőket terítettek a földre, hogy drága vérét felfoglják, s Cyprián megparancsolá nekik, hogy hóhérjának fizessék huszonöt aranypénzt. Erre a vértanú arcát kezeivel elfölte, s a hóhér egy csapás-sal elválasztá a főt a testtől. Hullája néhány óráig ki maradt téve a pogányok kíváncsiságának; éjjel azonban elvitetett, s diadalmas menetben, ragyogó világítás mellett átszállítatott a keresztyének temetőjébe. Cyprián temetése nyilvánosan, a római hatóságok által semmiben sem zavartatva, tartatott meg, s azon hivők, kik személyének s emlékezetének az utolsó szolgálatot megtették, biztoságban voltak minden borszú vagy büntetés ellen. Megjegyzésre méltó, hogy az afrikai provincia nagyszámú püspökeinek tömegéből Cyprián volt az első, ki a vértanúság koronájára méltonak ítéltetett.”

Így gyilkoltak a pogány zsarnokok a harmadik században.

*

S a felebaráti szeretet vallásának papjai 12-13 századdal utóbb?

Lássuk a szent inquisitíó eljárását.

Ha az inquisitíó feladás útján vagy saját kémei által a fentebb elsort bűnök valamelyikének nyomába jött, bármily csekély lett legyen a gyanú-ok, az illetőt rövid időközökben háromszor egymásután megidézte. Ha harmadszori idézésre sem jelent meg, ex-

communikáltatott s nagy pénzbírságra ítéltetett; fenn-tartatott azonban utóbbi megbüntetése, ha az inquisi-tió kezeibe találna kerülni.

A legbiztosabb volt az első idézésre megjelenni, mert minél tovább késsett valaki, annál búnösebbé lett; mert lett légyen bár teljesen ártatlan, már az inqui-sitió parancsa iránti engedetlenség bünnek tekintetett.

A menekvés igen nehéz volt. Amint a megidézett vádlott menekült, az inquisitio értesítetett, s a szöke-vényt mindenfelé üldözni kezdte. Ha pedig valaki az inquisitió börtönéből szökött meg, újra elfogatván, büntetése megsúlyosítatott.

Ha valamely fogoly megszökött, minden nyilva-nos helyen idézését kiragasztották, melyben felszólítatott, bizonyos idő alatt visszatérni. Ha nem jött, in-contumaciam elítéltetett, s átadatott a világi hatóság-nak in effigie elégetés végett. Az ily megszökött fogoly ellen az idézés a következő ékes szavakban szok-tott kiadatni:

„Mi, a szent vallás inquisitorai, hozzád N. N. . . Isten adjon neked több bölcseséget.

Öröktől fogva őszinte törekvésünk volt arra ügyelni, nehogy Zebaoth isten szóleje, melyet a meny-nyei atya jobbja ültetett, fiának vére megöntözött, a sz. lélek kegyelme megtermékenyített, s az egész boldogságos és megfoghatatlan szent háromság a leg-fényesebb privilegiumokkal megáldod, az erdő vad-disznója, t. i. az eretnek által fel ne falassék, se az eret-nekség gaza által el ne fojtassék, se az ellenséges kígyó

pestises lehellete által meg ne mérgeztessék. minden gondunkat odairányozzuk, nehogy Sámson rókái, azaz az eretnekék, az atya aratását megegyék vagy égő farkaikkal tűzbeborításák, vagyis nehogy kárhozatos furfangjaikkal a kath. vallás tisztaságát befertőztessék.

Midőn tehát úgy találtuk, hogy te az eretnekség bűnébe estél, hatalmunkba kerítettünk, és sebeid számára üdvös gyógyszereket, olajat és mézet készítet, tünk; de te úzve és csábítva a gonosz szellemtől, meg- szöktél börtönödből. Megidéztünk bírói székünk elé, s te vonakodtál megjelenni. Átok alá vetettünk, és te sokáig átok alatt maradtál. Nem tudjuk, hová vezetett a gonosz szellem. Jóságosan vártuk, hogy visszatérj az egyház kebelébe; de miután bűnösségedben makkal megmaradsz, utoljára felszólítunk, hogy – (ezen és ezen napon és helyen) – előttünk személyesen megjelenj.”

*

Ha a vádlott az inquisitio kezeibe került, rendesen *kinpadra* vonatott, hogy a fájdalom hatása alatt bevallja el nem követett bűneit.

Az ily ker. kath. kínzókamrában a sz. kereszt körül jobbra-balra fel valának állítva azon különféle kínzó eszközök, melyeket a papságnak kétségkívül a sz. lélek által sugalmazott fantáziája kigondolt.

A kínzásnak legszokottabb eszközei és módjaiból sorolok el itt néhányat:

1. *A hüvelyk-csavar.*
2. *A fűzés*, — midőn egyes tagjai a testnek zsinó-rokkal erősen összefűzettek.
3. *A létra*, melyen a vádlott teste erőszakosan kinyújtatott.
4. *A csontkínzó.*
5. *A spékelt nyúl*, egy szegekkel kivert henger, melyen a vádlottat ide-oda hengergették.
6. *A tűz*, midőn égő kénszalagokat hánnytak a vádlott hátára.
7. *A szurokpálca*, egy félröfnyi, lennel körültekert, szurokba mártott és meggyűjtött darab fa.
8. *A szurokflastrom*, mely égő állapotban ragasz-tatott a vádlott testére,
9. *Az ék*, apró hegyes fadarabok, melyek a kín-zottnak körmei alá beveretek.
10. *A spanyol bak*, melybe a hüvelykújj s a láb nagy újja keresztben bepréseltetett.
11. *A kínzó ló*, egy csiga-alakú alkotmány, melyen a vádlott kinyújtatott, míg bőrét és húsát fogókkal apró darabokban letépték testéről.
12. A vaskeztyű, hegyes kapcsokkal.
13. A *kecskekínzás*, midőn a vádlott talpait fel-hasogatták és sóval bekenték, s azt éhes kecskékkel addig nyalatták, míg a csont ki nem látszott a sebből.
14. *A sókínzás*, midőn sós-vízbe mártott kendőt nyomtak a vádlott torkába.
15. A vesszőzés.
16. A kézcsavar.

17. *A pomerániai sipka*, vaskapcsokkal ellátott homlokszalag, melylyel a fő préseltetett össze.

18. *A lüneburgi szék*, kiverve hegyes szögekkel, melybe a kínzottat belenyomták.

19. *A nijakkoto*, melynél fogva a vádlottat a levegőbe felhúzták úgy, hogy csak lába újja érte a földet.

20. *A spanyol bak*.

21. *A halálprés*, midőn a vádlottat meztelenül egy alacsony, setét kamrában a földre fektették, s mellére mind nagyobb súlyokat raktak, mindaddig, míg vallott vagy meghalt.

22. *A égő tojások*, melyek csipeszszel a vádlottnak két hóna alá tartattak.

23. *A bölcső*, egy ember nagyságú bölcső, belől hosszú szegekkel kiverve, melyben a vádlottat ringatták.

24. *A nyakörv*, melylyel a vádlott nyakát úgy összeszorították, hogy fulén és szemén folyt a vér.

25. *A éhség- és virrasztás kínzás*.

26. *A szomjukínzás*, mely mellett az áldozatot csak erősen megsőzött ételekkel tartották.

27. *A emelő*, melylyel a vádlottat felhúzták a levegőbe, s több ölnyi magasból egyszerre lejtették, mindaddig, míg vallott, vagy lelkét kiadta.

Az inquisitíó kínzó-eszközei a felsoroltakban korán sincsenek kimerítve; de nekünk elég ebből ennyi. Aki evvel be nem éri, vegye elő az inquisitíónak valamely kézi-könyvét, mely az inquisitoroknak utasításul

íratott, — van ilyen akárhány, — s ott megtalálja a kínzó-eszközöket, használatuk módjával együtt részletesen leírva.

A kínpad, s ez jól megjegyzendő, nem büntetés hanem csak a *vallatás* eszköze volt, tehát alkalmazta tott mindenki, ki jószerével nem akarta magát bűnösnek állítani, lett légyen bár ártatlan, mint a ma született bárány.

A vallatás e módján kívül jellemzők még a szent törvényszék igazságszeretetére nézve azon elvek, melyek eljárásában irányadók valának.

A 15. s 16. században, tehát virágzásának fénykorában az inquisitíó a következő elvekhez alkalmazta eljárását, melyek a törvényszék bíráinak hivatalos utasításkép voltak kiadva:

1. Eretnekekkel sohasem szabad vallási kérdések felett vitatkozni, legkevésbé pedig nyilvánosan, mert az eretnekek csak erőszak, nem pedig meggyőződés által téríthetők meg.

2. Akik eretneket eldugnak vagy bármikép segítenek, átok alá vetendők, s a töredelmezők közé csak akkor vehetők fel ismét, ha előbb keresztül mentek az inquisitíó kezén, mely különben minden mint az eretnekségről gyanúsokkal fog velők bánni.

3. Még a pápa által felmentett eretnek is alá marad vetve az inquisícionak s általa halálra ítélezhető.

4. Ha valamely eretnek már elítéltetett, nem szabad többé a néphez beszélnie.

5. Sohsem szabad eretnek életének megkegyelmezni még ha visszavonja is tévelygéseit, mert ezáltal valószínűleg csak életét akarja megmenteni. (E pont azonban csakhamar szelídebb értelemben megváltoztatott; mert Róma átlátta, mily előnyös lehet rá nézve ha eretnekek visszavonásaira hivatkozhatik.)

6. A vádlott kihallgatásánál a bírónak sohsem szabad oly színben feltűnnie, mintha kételkednék a vádlott bűnösségeben; hanem feltéve a vád igazságát, csak a körülmények felől kell tudakozónia.

7. Az eretnek kihallgatásánál minden szeme elé kell állítani a halált.

8. Nem szabad megkísérteni őt akár a sz. írás, akár bizonyítékok által megtéríteni.

9. Kétértelmű alakban kegyelmet kell ígérní az eretneknek, ha bűnét bevallja; de ha bevallotta, ez ígéretet nem szükség megtartani.

10. Az eretnek vagyona, még gyermekei s más katholikus vérrokonainak kárára is, az inquisitio tulajdonába megy át.

11. A halál a bűnöst az inquisitio végítéletétől el nem vonja; még halála után is pörbe fogható és képleg kivégezhető.

12. Az eretnekségről gyanús és az inquisitiónak alája van vetve az is, ki csak tréfából tett eretnek állításokat, vagy utánzott eretnek szokásokat.

13. Eretnekségnél s a kath. vallástól való elszakadásnál nincs elévülés.

14. Az ilyeneknek testvéries figyelmeztetéseket bárki csak akkor adhat, ha őket előbb az inquisitiónak feljelentetté.

15. Az eretnekség miatti feljelentés kötelessége alól mi sem ment fel, sem rokonság, sem barátság, sem hála, még ha az illetőnek élete mentetett volna is meg a bűnös által.

16. Aki eretneken segít, ha az rábizonyságtal, nem kap papi temetést.

17. Az inquisitiónak alá van vetve mindenki, ki bármily eretnekséget előmozdít, tette légyen bár tudatlanságból; mert minden igazhívőnek ismernie kell azt, amit az egyház kárhoztat.

18. A világi hatósági személyek átok terhe alatt kötelesek az inquisitiónak segédkezet nyújtani.

19. Valamely hatósági személy, ki e segély megtagadása miatt az inquisitio által átok alá vettetett, ha késik magát az átok alól felmentetni, szintén elítélezendő mint eretnek.

20. A titkos eretneket, feltéve még, hogy proselyta-csinálás nélkül magának tartja tévélygéseit, szintén fel kell adni az inquisitiónak, hogy általa elítélezessék.

21. Aki másodszor visszaesik az eretnekségbe, ha bűnbánatot mutat is, halálra ítélezendő.

22. Oly eretnekkel, ki egyszer lemondott volt tévélygéseiről, s aztán új eretnekségbe esik, úgy kell bánni, mintha másodszor visszaesett volna tévélygésébe.

23. Oly titkos eretnek, ki életében nem tartatott, s csak halála után bizonyult annak, képleg elítélendő s kivégzendő.

24. Azon vádlói f, ki azt mondja, hogy valamely eretnek tant csak tudatlanságból s csak azért vallott, mert az egyház tanának tartotta, kínpadra vonandó» hogy bebizonyuljon, valjon igazat szól-e.

Annak bizonyítására, hogy e rajz nem túlzott, álljanak itt egy ép oly tudományos, mint mérsékelt és részrehajlatlan írónak szavai. *Janus* (a pápaság és a zsinat című könyvében) így szól:

„Az inquisitio eljárása, fejlődése folyamában mind messzebb távozott az igazság és méltányosság minden elveitől. Leginkább IV. Incének (1243-54) telt kedve az inquisitori hatalom növelésében, eszközeinek élesebbé tételeben; elrendelte a kínpad használatát, mely intézkedését IV. Sándor, IV. Kelemen, III. Calixtus approbálták. A mint e vallási törvényszék a 14. században fő vonásaiban teljesen kifejlődve s *Eymerich* klassikus munkájában leírva előttünk áll: valóban egyetlen és utól nem ért még az emberiség történetében. Egyszerű gyanú elegendő volt itt a kínpad alkalmazására; itt kegyelem volt élethossziglanra négy szűk fal közé kenyér és vízre becsukatni, itt lelkiismereti kötelessége volt a fiúnak saját atyját a kínpad gyötrelmeinek, az örökkö börtönnek vagy máglyának zsákmányul vetni.

„A tanúk nevei eltitkoltattak a vádlott előtt, a védelem minden jogeszköze elvétetett tőle, felebbezésnek más vagy felsőbb törvényszékhez nem volt helye, s még védő-ügyvéd használata is be volt tiltva. Ha valamely jogásznak eszébe jutott volna a vádlottat védeni, rögtön egyházi átok alá vettetett volna. Két tanú elég-séges volt bárkinek elítéltetésére, s tanúkul mégolyanok is elfogadtattak, kik a vádlott elleni személyes ellenségeskedés vagy infámia folytán minden törvényszék által visszautasíttnak, mint esküszegők, kerítők, gonosznevők, sat. Az inquisitornak meg volt tiltva szelídiséget s kíméletet mutatni; a tortura, legkegyetlenebb alakjában, volt a vallatás rendes eszköze. A vádlottat sem visszavonás, sem a vallás hívesének biztosítása meg nem menthette; keresztül eshetett a gyónáson, absolution és áldáson, tehát a szentség szempontjából hittek bűnbánatában s megtérésében; de ha visszaeső volt, kijelentették neki, hogy törvényszéki szempontból nem hisznek neki, tehát meg kell halnia. S végre, hogy a mérték teljes legyen, ártatlan családja a törvényesen kiszabott confiskáció által megfosztott vagyonától, melynek fele a pápát, fele az inquisitiót illette. Tévhítűek gyermekéinek, mond III. Ince, csak az életet, s azt is csak könyörületesség - bői szabad meghagyni. A szerencsétlenek azonkívül képteleneknek jelentettek ki minden polgári hivatalra s méltóságra” sat.

VII.

Egyes képek a papi szelídség vérkrónikájától.

Nehogy a tárgygyal ismeretlen olvasó nagyításnak vagy ferdítésnek tartsa a fentebb elmondottakat, ideírok néhány episódot a kath. papság hőstetteiből hiteles adatok s kútfők nyomán.

I.

V. Károly uralkodása alatt történt.

Az inquisitíó épen ülést tartott. Az elnöki széket a nagyinquisitor foglalja el, körülötte az inquisitíó tanácsosai. Egy vádlott bevezettetik.

— Vádlott, szól az elnök, esküdjél az evangéliumra, hogy csak tiszta igazságot fogsz vallani.

— Esküszöm! — mond a vádlott.

— Neved?

— Orgoso Pál, Joachim, Manuel, cevallos-i gróf, spanyol grand.

— Korod?

— Ötven év.

— Orgoso Manuel, eretnekséggel vádoltatol. Bünnösnek ismered magadat?

— Kegyelmes uram, becsületemre esküszöm, hamisan vádoltak.

— Tagadsz? — kiált fel az inquisitor, s négy által arcos férfinak int, kik a vádlottra rohannak, s egy ingre vetköztetik. — Gyónd meg bűneidet! — kiált az inquisitor.

— Nem vallhatok be oly bűnt, melyet el nem követtem.

— Kössétek a kötéltre! — szól a nagyinquisitor.

A legények erre lehúzzák a boltozat közepéről lóggó kötelet, egyik végével a vádlott kezeit hátára kötik, a másik végét pedig megragadva egy csiga segélyével a vádlottat felhúzzák a tetőzetig, aztán egyszerre le hagyják esni a földre.

— Vallj! — inti az inquisitor.

— Nincs mit vallanom! — nyögi a kínzott.

Erre a hóhérlegények súlyokat akasztanak a vádlott lábára, s ismét felhúzzák, de csak egy ölnyire, hol a légben félóráig függve marad, aztán ép oly gyorsan, mint előbb, ismét leejtik.

— Vallj! — szól az inquisitor.

A vádlott azonban makacs, sem nem felel, sem rá nem néz többé bíráira, hanem kiterítve fekszik a földön.

Egy legény megkíséri felrázni. Hiába.

— Megvan halva uram, — jelenti aztán, — kitört a nyaka.

— Legyen meg az Śr akarata! — felel rá a nagyinquisitor, égnek emelt tekintettel.

Ez az „emelő”.

II.

Az inquisitió börtönében két hóhérlegény hat foglyot korlácsol. Három közülök nő. Az egyiknek, egy szép, fiatal, magas nőnek szája kolonccal be van dugva, nehogy elmondhassa, hogy a gyóntató-atyá erőszakot akart rajta tenni. Az inquisitió foglyainak nem volt szabad panaszokodniuk. Ha valamelyik csak egyet súhajtott, végig korlácsolták a börtön folyosón. Korbács érte azokat is, kik a börtönben civódtak vagy lármát ütöttek. Ily esetben egy börtön minden lakója bűnhődött, s kor- és nemkülönbég nélkül, férfiak s nők, ifjak és öregek egyszerre, mezítelenül megkorlácsoltattak.

III.

A sbirrek egy ifjú, bájos nőt vezetnek a kínzókamrába, ki azonban gyöngeségtől alig bír lábán állani.

— Gyermekemet! — nyögi a nagyinquisitor elé érve, alig hallható hangon, — adjátok vissza kisded gyermekemet, melyet keblemről letéptetek!

— Leányom, — mond a nagyinquisitor, tettetett jámborsággal, testvéred lutherána s arról vádol téged, hogy hitehagyásában megerősítetted.

— Nem igaz! nem igaz! — kiált a szerencsétlen.

Az inquisitor egy intésére két legény megragadja az áldozatot,

Arcán egy finom, vízbemártott kendőt kötnek keresztül, melynek egy részét szájába, másikát orrlyukaiba dugják, aztán egy padra fektetik a kínzókamra közepében. Erre az egyik ecettel és sóval vegyített vizet önt lassan szájába s orrába; mivégből a pad úgy van készítve, hogy a rajta fekvőnek feje mélyebben fekszik lábainál.

— Megátalkodott bűnös! — kiált az inquisitor. Az egyik legény folyvást csepegteti a vizet a kendőn keresztül, az behat az áldozat torkába s orrába; s minél inkább igyekszik ez a vizet lenyelni s léleketet venni, annál szorosabbra húzza a másik legény a hevedert, melylyel a padhoz van kötve, úgy, hogy a kötelek mind mélyebben bevágnak a kínzottnak testebe, míg a piros vér ki nem szökik a sebekből.

E kín majdnem egy óráig tartott. Ekkor előlép az inquisitíó orvosa, s megvizsgálván a vádlottat, így szól:

— Kegyelmes uram, e nő nem állhat ki több kint anélkül, hogy bele ne haljon.

— Oldjátok fel! — szól erre a „kegyelmes úr,” — a kihallgatás elhalasztatik holnapra.

S ha a szerencsétlen más napig nem vallott, meg nem halt, s csak némileg magához tért, újra kezdtek naponként a kínzást, mindaddig, amíg csak igent nem mondott mindenre, amit tőle kérdeztek.

IV.

A nap egy *auto-da-fé-nok* előnapja.

Egy domonkos-barátok vezetése alatt álló processzió indul ki az inquisitíó templomából, s megy azon helyre, melyen másnap a „szertartás” végbe fog menni, ide érve egy felállított oltárhoz közelítenek, melynél barátok miséznek a holnap leölendő áldoza-tok lelkeért, s egy fekete posztóval bevont keresztet tűznek az oltár baljára. E kereszt az egyház gyászát fejezi ki azon makacs eretnekek lelkének elveszte felett, kik a máglyára fognak lépni. A barátok az egész éjt a piacon töltik, zsoltárt énekelve és misézve.

Mire másnap a processzió kijött a szent törvény-szék palotájából, a piac már tele volt néppel.

Jobbra a vérpadtól egy amphitheátrum állott a magas tanács és Spanyolország főtörvényszékei számára. Alatta a nagyinquisitor trónja, magasabban még a király erkélyénél is.

Az erkélylyel szemben kalitkák voltak, melyekbe az elítélték csukattak, míg az ítélet előttök felolvasta-tott. A tér többi részét a követek, az országnagyok s a nép számára készült emelvények foglalták el. Egy sereg dominikánus a véppadon térdelve imádkozott azon lelekéért, melyek nemsokára a purgatoriumban fognak égni.

Minden elítéltnek külön máglyája volt; egy-egy égő ágy, melyen borzasztó halálküzdelmeiken át kel-lend esniök.

Az 1636-ban Valladolidban tartott autodafé alkalmával az inquisitíó egy új, addig ismeretlen kínzás látványát nyújtá a királynak, IV. Fülöpnek, ki egész családjával jelen volt az ünnepélyen. Tíz zsidó szerepelt ez előadásnál. Félkézzel egy sz. András keresztjéhez szegeztettek, s testök egy-egy gysz-burokba foglaltatott, hogy *lassan süljenek meg*.

A „vallásünnepély” kezdetén az elítélték elvezetették a vépad körül, s a király erkélye előtt, aztán leültek az amphitheátrumtól balra. A nagyinquisitor fellépett trónjára.

Komor csend uralkodott az egész piacon.

Ekkor a nagyinquisitor a királyhoz fordulva, fennhangon monda:

„Esküszik-e felséged, hogy a római kath. hitet védeni, az eretnekséget kiirtani s a sz. inquisitíó eljárását minden királyi hatalmával támogatni fogja?”

„Esküszöm!” viszonzá a király.

Erre a nagyinquisitor az összegyűlt néphez fordult:

„Ti valamennyien, Róma egyházának gyermekei, esküdjettek meg, hogy ki ki közületek képessége szerint a római kath. hitet védeni, az eretnekeket üldözni és feladni, s a sz. inquisitíó minden tettét előmozdítani fogjátok!”

„Esküszünk!” viszhangzá a fanatizált tömeg.

Erre egy dominikánus a szószékre lépett és nagy hangon kiáltá:

„Testvérek! Inquisitio superior regibus, az inqui-

sitió felette áll a királynak, s az ég hatalma felette a föld hatalmának. Az inquisitíó a paradicsom kápuja!” sat.

Az elítélték e prédkáció után egyenként fakalitkáikba zárattak s ítéletük felolvastatott.

Egy fiatal leány, Lerma Franciska, szemben a halállal szünni érzé bátorságát: s midőn a herold az ítéletet olvasva e szavakhoz ért: „*elevenen elégettes-sék!*” szívrázó hangon felsikoltott:

— Nem, nem elevenen! Szánom, bánom bűnömet! Ne elevenen!

Bűnbánata folytán Lerma Franciska megkegyelmeztetett arra, hogy elégettetés előtt *megfojtassák*.

E pillanatban két nyersfakoporsóban két női holttestet hoztak a térré.

— Kik e bűnösök? — kérdé a nagyinquisitor.

— Az egyik, — felelé a halothordozók vezetője, — Mondeja herceg leánya, ki fejét a börtön falán bezúzta, a másik nagynénje, ki torkát ollóval elmetszette.

— Égjenek érte a pokol tűzében! — dörmögé boszusan a nagyinquisitor.

A koporsók szurokkal voltak teliöntve, hogy a hullákkal együtt elégjenek.

Végre, miután a referens az ítéletek felolvasását befejezte, a nagyinquisitor parancsára a máglyák meggyújtattak.

A lángok magasan csaptak fel, az égő hasárok szi-

porkázásába belevegyült a halálkinnal küzdő áldoza-
tok jajveszéklése, míg végre ember és fa porrá égett.
És ily módon ezrek és ezrek égettettek meg, –
ad majorem Dei gloriam!

V.

Egy *Grandier* nevű róm. kath. pap avval vádol-
tatott, hogy a lauduni orsolyaszüzeket megbabonázta,
s az ördög karjaiba vezette. Természetesen tagadta a
vádat, mire kínpadra vonatott.

Lábai deszkák közé szorítottak, melyek kötéllé
lehető szorosan összeköttettek; aztán a láb s a deszka
közé ékek verettek. A vizsgáló bíró az ékeket gyöngék-
nek találván, fenyégetőleg parancsolá a hohérnak, ad-
jon erősebbeket elő, s nem nyugodott meg, míg ez
esküvel nem állította, hogy keményebbeket nem bír
előteremteni. Néhány jelenlevő pap, kik a kínzószer-
szerszámokat exorcizálták, szintén nem voltak megelé-
gedve a hohér „szelídségével”, s azt állítván, hogy
„ily avatatlan embernek, mint ez, az ördög könnyen
ellenállhat,” magok ragadtak kalapácsot, hogy az éke-
ket jobban beverjék. A fájdalom az áldozatot többször
megfosztá eszméletétől; de új kínok mindannyiszor
ismét magához téritették. Új ékeket vertek belé az-
tán, mire a szerencsétlen csontjai összezúzattak, úgy,
hogy vére és veleje már kifolyt a deszkák között. E
műtét után elevenen megégettetett.

A vád szerint t. i. szóról-szóra a következő szer-
ződést kötötte volt az ördöggel:

„Uram és mesterem Lucifer! Elismерlek istenemnek, s ígérem, hogy holtomig téged foglak szolgálni. Megtagadom Istant, Jézus Krisztust és minden szenteket, a római apostoli egyházat és minden szentségét, lemondok minden magamért való imádságról, s fogadom neked, hogy amennyire csak tőlem telik, roszat fogok tenni, hogy akit bírok, roszra fogok csábítani. Lemondok Krisztus minden érdemeiről s egész életemet tetszésedre bízom azon esetre, ha megszűnném neked szolgálni, téged imádni, s napjában háromszor neked szolgálni.”

E szerződés azon hozzátétellel tétetett közzé, hogy „eredetije a pokolban van, a földnek egy szögletében, Lucifer kabinetjében, aláírva a varázsló vérével.”

Ilyen módon sütötték meg az embereket Róma vér-gourmandjai.

VIII.

Égrekiáltó számok.

Az emberi lélek borzalommal telik el, látva azon fanatikus vérszomjat s hidegen kiszámított kegyetlenséget, melylyel magokat Róma papjai a gyilkolás mezejére vetették.

A papság, főleg a reformatio után, melynek ellenében Rómát nem is tartá fenn egyéb, mint méreg és gyilok, mindenütt szövetkezett a legirtóztatóbb bűnökkal. Ami kegyetlenség, embertelenség e korban a világon elkövettetik, az kevés kivétellel a papok műve. Az *eperjesi vérfürdőtől* a meghiúsult *lőporösszeesküvésig*, melynek I. Jakab parlamentjét kellett volna légberöpítenie, az *irlandi vérfürdőtől*, mely 40,000 angolnak életébe került, XIV. Lajos *dragonnadejaig*, melyekben dragonyosok karddal oktatták a népet a kath. vallásra, a *Savonarolák* máglyáitól a párisi vérnászig, Amerika millióinak lemészárlata-sáig, – minden gaztett a papság műve volt.

Hát még az inquisitíó!

A domonkos-barátok úgynevezett eretnekeket

fedeztek fel, s aztán privilégiumot kaptak azok leöldözsére. Hogy számukat szaporítsák, megszaporíták a bűnöket, s tömegesen ölték az embert oly bűnökért, melyeknek nevére mosolyra vonul minden értelmes ember ajka, mint: „ördöggel való szövetség, daemonokkali közösülés, utazás a levegőben, boszorkány szombat, hódolás az ördögnek éjjeli udvartartásában! sat.”

Az emberölés formaszerint tudományosan, rendszeresen míveltetett. Kézikönyvek jelentek meg pápai approbációval, melyekben részletesen meg volt írva, hogyan lehet a vádlottat kelepcébe csalni, vallomását kicsikarni, hogy kell kínjait növelni sat.

És mindezen raffinírozott kegyetlenségeket nem szabad a kor tudatlanságának tulajdonítanunk. Az érdem kizárolag a papoké. Mert nézzétek *Mahomed* vallását, melynek nem a ker. szeretet, hanem a hódítás volt alapelve. S mit tettek a mahomedánok ugyanakkor, sőt még előbb, mintsem a kath. inquisíció virágzásának tetőpontjára ért volna?

Valamint már az izlam alapítója, Mohammed teljes vallásszabadságot igért és adott az afrikai keresztyén felekezeteknek, úgy II. Mohammed Byzancz bevétele után a város templomait egyenlően osztá fel a keresztyének és mohamedánok közt. A mohamedán úgy nem ismerte az inquisitiót és máglyát, mint nem a zsidó és pogány, a keresztyén vallás virágzott Spanyolországban, s az emberölés csak akkor kezdődött,

midőn a mórok elűzetése után a kath. Ferdinánd és Izabella lettek urai az egész országnak.

Ezt a dicsőséget Rómának senkivel sem kell megosztania; övé marad az kizárolag, örökre.

Érdekes lesz még egyszer visszatérnünk a rég Rómába, hogy azon áldozatok számát összehasonlítassuk, melyek a pogányok és keresztyének által leölettek.

„A későbbi legendaírók, úgymond Gibbon, egész seregekről és városokról beszélnek, melyek az üldözésnek dühe által elpusztítattak volna. A régibb írók általános panaszok s átkozódásokra szorítkoznak, anélkül, hogy számát adnák azoknak, kiknek megengedtetett az evangéliom iránti hitöket verőkkel megpecsételniök. Eusebius történetéből azonban kitűnik, hogy csak kilenc püspök ítéltetett halálra, s azon helyéből, hol a palestinai vétanúkat sorolja el, tudjuk, hogy csak 92 keresztyén nyert jogot e névre. Miután ezen kor püspökei buzgalmának s bátorságának fokát nem ismerjük, e tények elsejéből nem vonhatunk le hasznos consequentiákat, a második azonban egy fontos és valószínű következtetésre jogosít. Palestina körülbelül tizenhatodrészét tette a keleti birodalomnak. Miután azonban voltak helytartók, kik valódi vagy tettetett szelídsegéből nem keverték be kezöket a hívők vérével, feltehetjük, hogy a keresztyénség eredetének országa legalább tizenhatodrészét

képes felmutatni azon vértanúknak, kik Galerius és Maximin birodalmának határain belül halálra ítéltettek; összes számuk tehát mintegy 1500-ra mehetett; mely szám, ha az üldözés tíz évre felosztatik, évenkénti 150 vértanút ád. Ha Olaszország, Afrika s tán Spanyolországra nézve is, hol két-három évi üldözés után a büntetőtörvények szigora enyhítetett, sőt az üldözés teljesen beszűnt, ugyanezen arányt vesszük fel, akkor az üldözésnek áldozatul esett keresztyének száma valamivel kevesebbre tehető 2000 embernél”.

*

A pogány Róma silány kontár volt tehát a keresztyénhez képest. A pápa teljhatalmat adott a gyilkolásra, s az inquisitorok, kiknek fizetése sokhelyett csupán azon taksából állt, melyet fejenként kaptak, az elítélt eretnekek száma szerint, lehetőleg szaporíták áldozataikat.

S így, míg a pogányok egyenként, a római papok százezrenként ölték az embereket.

A 15. században a comói kerületben évenként átlag 100 eretnek égettetett el.

Németalföldön az inquisitíó 75,600 embernek ontá vérét.

Franciaországban a Bertalan éj en 100,000 kálvinista öletett meg.

De ki lett volna képes megszámlálni mindenazon zsidókat, protestánsokat, eretnekeket, varázslókat, sat.,

kik Magyarországtól kezdve Amerika belsejéig néhány századon át leöltettek?

Hogy némi gyöngé fogalmat szerezhessünk magunknak ez áldozatok számáról, táblázatba foglalom az egy *Spanyolországban* mintegy három század alatt elesett áldozatokat.

1481-től 1808-ig 14 nagyinquisitor alatt Spanyolországban	elevenen meg-égettetett	gályára vagy örökk fogásra ítéltetett	In effigie elégettett
1481—1498. Torquemada nagyinquisitor alatt	10,220	97,371	6,840
1498—1507. Deza nagyinquisitor alatt	2,502	32,952	829
1507—1517. Ximenes n. i. alatt	3,564	48,059	2,232
1517—1521. Adriano Florencio n. i. alatt	1,620	21,855	560
1521—1523. Az interregnum alatt	324	4,48	112
1523—1545. Alfonso Manrique n. i. alatt	2,250	11,250	1,125
1545—1556. Fabra n. i. alatt	840	6,520	420
1556—1557. Louisa n. i. alatt	1,220	6,600	660
1557—1621. II. Fülöp alatt	3,990	18,450	1,845
1597—1621. III. Fülöp alatt	1,840	10,716	692
1621—1665. IV. Fülöp alatt	2,852	14,080	1,428
1655—1700. II. Károly alatt	2,630	6,512	540
1700—1746. V. Fülöp alatt	1,600	9,120	760
1746—1759. VI. Ferdinand alatt	10	170	5
1759—1788. III. Károly alatt	4	56	—
1788—1808. IV. Károly alatt	—	42	1
összesen	34,656	288,234	18,049

És ennyi vérontásnak eredménye?

Az, hogy mai nap nincs mi veit, nincs félmívelt ember, ki – római definíció szerint – „eretnek” ne volna!

IX.

Vallásüldözés a 19. században.

Csalódás volna azt hinni, hogy a vallásüldözés-elve Rómában csak a múlt visszaélései közé tartozik. Ma is ez alapelve a kath. papságnak. Mert minden gaztettek, melyeket a papságról a história feljegyzett, a *türelmetlenségnak* eredményei valának; nem azon türelmetlenségnak, melylyel szilárd meggyőződés, hanem annak, melylyel az érdek tölti el a lelket. Róma türelmetlen, mert nem akarja tűrni azokat, kik a pap-uralmat el nem ismerik. Tyrannisálja a lelket ma is, hogy általa tyrannisálliassa a testet. A mai zsinat elé terjesztett *syllabusban* szóról-szóra olvassuk:

„IV. kán. Ha valaki állítja, hogy az igaz egyház nem képez egy testet, hanem különféle, keresztyénnek nevezett társaságokból áll, s ezek közt megoszlik; vagy, hogy a különféle, egymástól hitvallás által elválasztott társaságok Krisztus közönséges egyházának tagjai és részei: átkozott legyen.

V. kán. Ha valaki állítja, hogy Krisztus egyháza az örök üdvösség elnyerésére nem mindenkinél szükséges; vagy, hogy *bárminden vallásban levő emberelő üdvözülhetnek*: átkozott legyen.

VI. kán. Ha valaki állítja, hogy azon *türelmetlenség*, melylyel a kath. egyház minden oly vallásfelekezetet, mely a hit egységére nézve tőle különbözik, száműz és *elátkoz*, nem isteni jogon alapszik; vagy hogy a vallás igazságairól csak véleményei, nom pedig tudalmai levén, a többi *vallásfelekezeteket megtűrhetné*: átkozott legyen.”

Lehet-e nyíltabban hirdetni az intolerantia undok tanait, lehet-e világosabban elátkozni az összes civilizált világot, mint azt a nagy Gergelyek és Incék e törpe utódja cselekszi?

*

Ily tanokkal lépni fel ma, a 19. század második felében, – ezt találhatja valaki vakságnak, butaságnak, példátlan megátalkodásnak, – de meglepőnek nem.

Én a legnagyobb mértékben természetesnek találom, mert amíg a papság uralkodni akar, az intolerantia elvét, a papuralom ez előfeltételét meg nem tagadhatja.

És az intolerantia a papságban ma is oly erős, amily élénk benne a vágy az uralkodás után.

E türelmetlenségnek némely komikus nyilvánításai ugyan ma már megszűntek, minő például azon szokás volt hajdan *Toulouseban*, melynél fogva az ottani zsidóknak évenként háromszor meg kellett jelenniök a városi tanács előtt, hogy hivatalosan megpofoztassanak, – de ami megszűnt az intolerantia utálatos

szokásaiból, az megszűnt a világi hatalom felvilágoso dása folytán.

A papság e tekintetben nem változott. S ha Franciaországban a 18. században megtagadták a hal-doklótól az utolsó szentséget, ha az „Unigenitus” constitutiót el nem fogadta, valjon nem történt-e meg 1819-ben Szászországban, hogy Golizin hercegnőtől a pap a gyóntatószékben megtagadta az absolutiót. mert férje és gyermekei a – keleti egyházhhoz tartoztak? s ki ne ismerné a békés eretneküldözés általáno-san divatozó módjait, mint pl. azt, hogy protestáns nőt nem fogadnak el katholikus gyermekek keresztanyjának, hogy mindenkép nehezítik a vegyes házasságok megkötését, hogy a protestánsnak, ha áttér a katholi-cismusra, ünnepélyesen el kell átkoznia még ma is eretnek szüleit, hogy az iskolában már a gyermeket is lázítják más vallásúak ellen, hogy még a halál után is különbséget tesznek ember és ember közt aszerint, amint meghódolt a papuralomnak vagy nem, midőn az „öngyilkosoktól, protestánsoktól, halva születettek és kereszteletlenektől” megtagadják a rendes helyen való eltemetést?

A különbség a múlt és jelen közt csak az, hogy ma már nem onthat a papság annyi vért, mint hajdan, mert az államhatalom nem áll többé a papság zsold-jában, s büntetőtörvényei kiterjednek a szentelt ke-zekre is.

De azért e passió ma is megvan a papságban, a jezsuiták, s az általuk járszalagon vezetett római curiának ma is főcélja az eretnekek kiirtása.

Emlékezzünk csak vissza a Napoleon bukását követett restaurációra, midőn *VII Pius* első dolga volt a forradalom által eltörölt kínpadot visszaállítani, midőn 1818-ban az egyházi államban egyes *szabadkőmívesek* még csakugyan kínpadra is vonattak, midőn Rómában a pápa titkos fennhatósága alatt a *sandefisták* titkos társulata alakult, melynek tagjai megesküdtek a „szabadelvűek véres kiirtására, tekintet nélkül állásra, korra és nemre”, s midőn Nimesban? miután Napoleon hadai a várost elhagyták, a papok a népet fellázíták a protestánsok ellen, s a fanatizált tömeg, papok vezérlete alatt az „eretnekeket” megrohanva, házaikat felgyűjtve, nejeiket meggyalázva? nem- és korkülönbség nélkül gyilkolva és pusztítva, oly katholikus vérorgiát produkált a 19. században, hogy egy III. Incének kedve telt volna benne!

Emlékezzünk csak az *Ubryk Borbála* szerencsétlen sorsára, ki csak egyike a hím- vagy nősténypapok kegyetlenségök áldozatainak.

Szolgálhatok egy ehez hasonló esettel is.

Borczynszky János orvos és irgalmas barát e rend prágai konventjében 17 évet töltvén, oly tapasztalatokat tett „testvéreidnek üzlemei felett, hogy el-

hagyva szerzetét, de jelentést tevén előbb rendfönökének átment a porosz határon, s 1855. jan. 17-kén Sileziában, Petershainban, földije Nowotzky lelkész előtt protestánssá lett. Vigyázatlanul azonban ismét visszatérvén Austriába, Morvaországban gens d'armeok által elfogatott, s nem a világi hatóságnak, hanem prágai szerzetének kezébe adatott, hol már 20 év óta egy szintén kitért barát Jozale Joachim szenvédett, kivel mint őrülttel bántak. Borczynszky a klastrom börtönébe vettetett az őrültek cellái s a kloaka közé egy setét lyukba, s itt kellett elnie hitvány táplálékon, megfosztva az olvasás vigaszától, egy asketikus pap folytonos kísérleteinek kitéve.

*

A pap kegyetlen marad és vérszomjas, – enélkül nem lehet valódi pap.

Vagy nem emlékeztek a protestánsok 1861-iki üldözésére a spanyol *Matamorasban*? Nem hirdették-e az 1866-iki porosz-osztrák háború kitörése előtt a délnémet ultramontánok nyíltan a 30 éves vallásháború megújítását a német protestáns államok ellen?

„A kath. spanyol nép, fejedelmeivel együtt eltaszítá magától a pogányokat, zsidókat és eretnekeket, e küldötteit a pokolnak, s azon időkben, midőn a tűz borzasztó joga uralkodott Európában, azoknak tömeges benyomulását ezen, a mi gyöngéd humanitás-

szájhőseinkre nézve oly borzasztó joggal akadályozta meg", – így védelmezé legújabban egy bécsi jezsuita lap a burgosi kormányzónak meggyilkoltatását Spanyolországban.

S ki ne ismerné *IX. Piusnak* e jellemvonását, ki idegen hadakat tart saját népe lemészárlására, ki bámulatos könnyelműséggel írja alá a halálos ítéleteket, mint aláírta egy szegény bolondét, ki Antonellit meg díkarta verni, ki mint hajdan XIII. Gergely a párisi vörnászért, hálaimákat rendez a mentanai vérfürdőért, s ki nem borzadott egy *Torquemádát*, ez undok szörnyalakját a spanyol inquisíciónak, szentté avatni?!

*

IX. Piusnak e tette, melytől, ha saját jobb érzése által nem is, de legalább a *szeméremérzet* által vissza kellett volna tartóztattatnia, kiáltóan hirdeti, hogy a papság nem javult a 15. század óta, hogy existenciájának egyik alapelve ma is a másvallásúak kegyetlen üldözése.

Azért, ha, midőn tekintetünket a múltról a jelenre fordítva, a nemes megelégedés érzete fogja el lelkünket, látván, hogy a gyilok ma már ki van facsarva a papság orv kezéből: e nagy haladást a tökéletesedés terén, e hatalmas lépést Krisztus tanai felé, nem azon vallásnak köszönhetjük, melyet Róma papjai Krisztus vallásaként árulnak, hanem köszönhetjük a tolerantia, a vallásszabadság azon eszméjének, melyet korunk

civilisátiójának sikerült a papság ellenére diadalra emelnie.

Sokáig nyögött a világ a vallásüldözés véres rendszerének uralma alatt. Midőn a vallás eszméje legerősebb, a papság hatalma legnagyobb volt: ököljog, eretneküldözés, .boszorkányperzselés hirdették Róma fensőbbségét. Majd szövetségre lépett az egyházi kényuralom a világival, s ketten egyesülve, tyrannisálták a lelkeket, azon ismert elv szerint: „cuius regio, illius religio.” Feltámadt utóbb a philosophy, mely a 18. század európai liberalismusat teremte. De e liberalismus inkább a negáció mezején forgott, s positív nyilvánulásai, mint a philosoph II. József türelmi pátense, csak önmegtagadó fellépései valának a szellemi despotismus régi elvének.

A valódi vallásszabadság eszméje Európának anynyi papi bűntől megfertőztetett földjén nem is teremhetett. A francia forradalom maga is csak sajnos túlzásokra vezetett.

A mai nemzedékek Amerikától tanulták a vallásszabadságot. Az új világ, melynek ragyogó birodalmát a vallásüldözés elől menekültek alapíták, nemesen boszulta meg magát mostohaszülőjén: ama tyranismus fejében, mely alapítóit hazájuktól megfosztá, a vallásszabadság szent tanát hozta ajándékul az ó-világnak.

E nagy eszméért lelkesülnek ma Európa jobbjai, s ha Róma szerencsétlen papja arra vetemedik.

hogy püspöki szavazógépével excommunicációkat mennydörögessen ez eszme hívei ellen, mely korunk egész civilisátióján uralkodik, – a megjavult világ, kacagva e botor papot, tehetetlen vergődései felett a megvetés azon mosolyával fog napi-rendre térti, melyet a bűnös nyomor költ, mely önvétké folytán el-veszte jogát a szánalomra.

X.

Szerencsés felfordulást!

Az idézett syllabus azonban, melyben Rómának bűnös papja oly szemtelen módon meri magát az egész civilisait világ meggyőződésének bírájául felvetni, nem meríti ki azon merényletek számát, melyeket a mai szent zsinat korunk szelleme ellen elkövetni készül.

Őszentsége megtette azt a bolondot, amivel más-fél év óta fenyegetődznek ultramontán csatlósai, előterjesztést tett a zsinatnál a maga csalhatatlan-sága ügyében; mely is ékes szavakban így hangzik:

„Pótfejezet a római pápa primátusról szóló dekrétumhoz, mely kijelenti, hogy a római pápa a hit és erkölcsi ügyeket illető határozataiban nem tévedhet.”

„A sz. római egyház a legfőbb és teljes primátust és principátust bírja az összes katholikus egyház felett, melyet magától az úrtól, sz. Péter, az apostolok fejedelme által, kinek utóda a római pápa, a hatalom teljességével átvettnek igazán és alázatosan elismer. És miként mindenekelőtt kötelessége a hitigazságot védeni, úgy kell, hogy netaláni kérdések, melyek a hitre vonatkozólag keletkezhetnek, az ő ítélete

által döntessenek el, miután urunk Jézus Krisztus szavait, midőn mondja „te vagy Péter sat.” tekintetbe kell venni.”

„Az e helyett mondottakat bizonyítják a bekövetkezett események, melyek szerint az apostoli szék a katholikus vallást minden szeplőtlenül megőrzé és a tant minden tiszteletben tartá. Ezért tanítjuk mi a szent zsinat helyeslésével és definiáljuk, mint a vallás dogmáját, hogy Isten segítségével a római pápa, – kiről sz. Péter személyében urunk Krisztus szinte monda: „imádkoztam érettet sat.” – nem tévedhet, ha, mint minden keresztyének legfőbb tanítója lépvén fel, tekintélyével definiálja azt, amit a vallás és erkölcs ügyeibőn az egész egyház megtartani köteles, és hogy a római pápa csalatkozhatlanságának és tévelynélküliségének e praerogatívája ép oly terjedelemmel bír, mint az egyház csalhatatlansága.”

„Ha azonban valaki, – mitől Isten óvja meg, – *ezen* definitionnak ellenmondani merészselne, tudja meg, hogy a vallás igazságától szakadt el.”

Ugyan van-e eszével élni tudó ember a világon, aki nem nevetné ki e szerencsétlen órjöngőt?

*

Tudjuk a historiából, hogy keletkeznek a pápista dogmák.

Az események vagy egyik-másik kötnivaló fanta-stista szőnyegre hoz egy kérdést, – rendesen olyat, melyre a józan emberi ész, mint territóriumába nem tartozóra, feleletet nem adhat.

Az ily kérdés felett összevesz a nemes papi atyafiság. Előbb tollal, aztán ököllel. Ha szerét teheti, kerekít belőle egy kis vallásháborút, s mikor aztán a

papi vérszomj egy időre ki van elégítve, megszületik az új dogma, a buta világ épülésére s az okosnak mulatságára.

Így keletkezett a Krisztus istenségérőli cikkely miután előbb a homousion és homoiusion vitézei egymás nyakát elszeldelték.

A nyakelmetélésekre a pápság közt, bármily üdvös hatással bírna mai nap az ily papi polgárháború ma már nem igen van kilátásunk. Az istentelen polgári társadalom lehetetlenné teszi mai nap az ily szent mészárlásokat, meg aztán a főtisztelendő klérus is jobban megszedte már magát, semhogy annyi fáradággal hizlalt hulláját oly verekedésekben kockázta, minőkben a hajdankor vérítas barátai bűhödt babéraikat szerezték.

Hanem azért épen nincs kizárvá annak lehetősége, hogy jövőben is támadjanak vitás kérdések az egyházból. Igaz ugyan, hogy ezentúl könnyebben fog menni azoknak eldöntése, mert egy pápai fermán vagy ukáz képes lesz akár az eget feketének deklarálni de azért mégis félő, hogy új vitás kérdések zavarhatják meg az egyház békéjét, mielőtt még őszentségének ideje volna csalhatatlanságának ólmosbotjával szétverni a vitázó papi népség közt.

Ezen őszinte aggályaimnak bizonyítására szolgáljon néhány igen könnyen megtörtéhető s közelfekvő eset.

Teszem azt: őszentségét komornika vagy fináncministere, kit becsületes embernek tart, rászedi meg-

lopja. – Kérdés tehát: szabad-e eretnekség nélkül feltenni, hogy a pápát inasa vagy ministere megcsalhatja?

Vagy vegyünk egy még közelebb fekvő eshetőséget. Őszentsége méltóztatik magát leinni, mely állapotban valaki által megbosszantatván, össze találja szidni e valakinek „teremtését, istenét” – vagy mit én tudom mijét. – Kérdés: ha például őszentsége ittas állapotban valakinek az istenét összeszidja, köteles-e a kath. világ a pápának ezen szavait is dogma- erejüknek tartani vagy nem?

Egy más eshetőség: őszentsége illuminait állapotban, ebéd után, földhöz vág például egy üveget. – Kérdés: köteles-e minden katholikus, az eretnekség bűnének kikerülése végett, minden nap, ebédután, egy-egy palackot szintén földhöz vágni? – sat. e kérdéseket in infinitum folytathatnók.

Ehelyett azonban vegyünk fel *egy* harmadik, szintén igen valószínű esetet; például azt, hogy a pápának kedvese szarvakat rak fejére. – Kérdés: szabad-e ezt lehetőnek tartani, anélkül, hogy elszakadnánk a hit igazságától?

Ily kérdések megszámlálhatlan mennyiségben támadhatnak, s eként az új dogma a kath. egyház benső békéjét nagy mérvben veszélyezteti.

E belviszályok elkerülésére, hódoló lélekkel teszem le a szent szék legkisebbik trónlépcsőjére igaz-hívő indítványomat.

Áll pedig ez abból, hogy hozzon a zsinat egy füst

alatt mindenben előfordulható esetekről már előre határozatokat; oly módon például, hogy dogma-alakba foglalja a következőket:

„Ha a római pápát inasa vagy bárki más megcsalja vagy meglopja: ő nincs megcsalva, mert ő csalhatatlann.”

„Ha a római pápa leiszsza magát, mely állapot közönséges bűnös embert beszámítás-képtelenné tesz: ő azért sohasem részeg, ivott légyen akármennyit, mert ez ellenkezik csalhatatlanságával.”

„Ha a római pápa valamelyik neje, szeretője vagy ágyasa mással összeszűrvén a levet, őt megcsalja: azért ő még sincs megcsalva, mert ez nem egyezik meg a csalhatatlansággal.”

Es így tovább in infinitum, és in absurdum.

Különben ezt az indítványomat ingyen adom őszentségének.

Ezekből aztán a vak is látja, hogy a római pápát ezentúl nem lehet megcsalni, mert ő csalhatatlann.

Ellenben neki meg szabad csalnia mindenkit.

Ez következik először az új dogmából. De másodszor világosan kitetszik az egyház históriájából is.

Két hatalmat ismerünk a históriában, mely privilégiumul fenntartotta magának a *becstelenséget*, – a magas portát és a magas vatikánt.

A török kasuisták kijelentik, hogy a hívőt semmi szerződés vagy eskü vallása rovására nem köti, s hogy a szultán saját úgy, mint elődjei szerződéseit

megszegheti. Az ultramontánok ugyanezt hirdetik a római pápáról.

A különbség a kettő közt az, hogy míg a konstantinápolyi szultánok e tant az életben mindig desavouálták, s szerződéseikben általában becsületesen jártak el, Krisztus állítólagos helytartói szóval és tettel máig gyakorolják a becstelenségnak e szennyes privilégiumát.

Csak egy példát idézek.

A pápa 1448-ban megkötötte a császárral a bécsi konkordátumot. „Alig volt a konkordátum megkötve, mond *Janus* idézett munkájában, midőn *III Calixt* pápa már 1457-ben a császárnak kijelenté: miszerint az magától értetődik, hogy a pápát a konkordátum nem köti; az apostoli szék teljesen szabad tekintélyét semmiféle szerződés nem korlátozhatja vagy kötelezheti, s ha ő ennek dacára a konkordátumhoz alkalmazkodik, ezt csak kegyelemből, békészeretetből s a császár és a német nemzet iránti jóindulatból teszi. – Ez aztán elv maradt Rómában azontúl is. Oly tekintély, mint a pápai, így hangzott a római tan, nem kötelezheti le magát, mert az teljhatalmával ellenkeznék; még kevésbbé róhat kötelezettséget utódaira, mert minden pápa jogilag egyenlő a többivel „egyenlőnek pedig egyenlők felett nincs hatalma”. Az ország tehát kötve van a konkordátum által, a pápa nincs, így már *Cataldino de Buoncampagni* bolognai jogász, ki a pápa érdekében írt a bázeli zsinat ellen, hirdette: Bármit ígérjen is a pápa, teljhatalmánál fogva nincs

lekötve általa; mert miután neki mindenki alattvalóba minden szerződés és ígéret az ő részéről kegyelemmé válik, mely bármikor visszavezető; minél fogva a pápát, ígérete dacára, a zsinat végzései nem kötelezik. A német konkordátumra nézve 1610-ben a római Rotá-ban nyíltan kijelentetett, hogy az csak kegyelemből adott prívilégium, melyből tehát a pápára kötelezettség nem hárul.”

S a szabad csalásnak e prívilégiumát ma is fenn tartja magának a pápa, mint az a mai ultramontán írók irataiból kitetszik; a kik hallatlan szemtelenséggel hirdetik, hogy a pápát beleegyezése nem köti.

Nem tudjuk, valjon nem fogja-e a zsinat összégenek e bescs prívilégiumát is dogmává emelni. Egy füst alatt bizony ezt is megtehetné, – nagyobb megvetést a mostaninál már úgy sem vonna magára.

Meg aztán többet is érne a praktikus életben e dogma a csalhatatlanság proklamátiójánál. Mennyi adósságot csinálhatna e dogma alapján összentsége, – anélkül, hogy vissza kellene fizetnie!

Nehogy azonban részrehajlással vádoltassam, ideirok *egy* tényt, mely összégenek csalhatatlanná deklarálását fénysesen igazolja. A csalhatatlanság ugyanis emberfeletti tulajdon, tehát csak emberfeletti lényt illethet meg.

IX. Pius úr pedig ily emberfeletti lény, mert *csudákat képes mívelni*. Már pedig aki a 19. század máso-

dik felében csudatévő hatalommal bír, az az élő lények lajtorjáján legalább is egy fejjel kimagaslik az emberiség nagy tömegéből.

Őszentségének egy ily csudatételét beszélte el néhány hónap előtt a „S. K. Ztg.” római levelezője, úgy, amint azt a Vatikánban elmondatni hallotta.

Egy ember, ki számos éveken át roppant fájdalmakat érzett lábában, – így szól a szent történet, – s a legkülönfélébb orvosszereket sikertelenül megpróbálta, végre Rómába jött. Lába, főleg a sok mindenféle flastrom folytán oly állapotban volt, hogy a bőr rajta már fakéreghez hasonlított. Borzasztóan szenvedett, s csak nagy fáradsággal és keveset tudott járni. Rómába érve, sikerült a szent atyánál külön kihallgatást nyernie. Elment tehát a Vatikánba. Fájdalmai nagyobbak voltak, mint bármikor. Midőn a sz. atya a kihallgatási terembe lépett, a szegény beteg nagy erőlkodéssel megkísérté letérdelni; eközben azonban fájdalma oly nagy lőn, hogy halálsápadta lett s egy kínos felkiáltást nem bírt elfojtani. A szent atya szokott kegyes modorában kérdé, mi baja. A szenvedő minden elmondott. Erre IX. Pius komoly arccal monda neki, hogy legyen egy pillanatig nyugodtan, s feje felett megcsinálta a szent kereszt jelét, ünnepélyes hangon mondván: „Az atyának, fiúnak és szentléleknek nevében, ámen!”

Alig volt az ámen kimondva, Pius arca ismét felölté előbbi jóakaróan mosolygó kifejezését, – s széket ajánlva a betegnek, hosszabb ideig társalkodott vele.

Az idebent e majdnem bizalmas fogadtatás annyira meghatotta, hogy minden bajáról megfeledkezni lát- szott: s midőn végre a szent atya elbocsátá, örömmítasan haladt végig a szobákon, csupán őszentségére gondolva. így haza érve, nagyban elcsudálkozott rajta, hogy beteg lábában semmi fájdalmat nem érez. Szobájába zárkózott tehát, levetközött és — képzeljük el örömet! — a fakéreg kinézésű, kiaszott seb helyén üde, tiszta bőr fedte be lábat!

E csudás eseményt rögtön elmondta az egész háznépnek, azután sietett egy második audienciát kérni a szent atyánál, melyet meg is kapott. Alig pillantá meg ekkor Piust, lábaihoz omlott s könyek közt rebegé:

— Szent atyám! Szentséged tudja, mily állapotban voltam az első kihallgatás alkalmával; most teljesen egészséges vagyok, s azon perc óta, melyben szentségedtől eltávozám, nem érzek többé semmi fájdalmat. Szentséged gyógyított meg, s én eljöttem, jóttettérdeimen megköszönni.

— Kedves fiam! — feleié erre Pius, nem én segítettem rajtad, hanem a szentháromság, mely többre is képes, mint beteg testrészek meggyógyítására.

Ez pedig megtörtént. Aki tehát nem hiszi, hogy IX. Pius csudákat tud mívelni, tehát féligr ember, féligr isten, . . . anathema sit!

Hanem azért e merényletek után, ha az új syllabus és a pápa csalhatatlansága zsinatilag kimondatnak, Pius úrnak minden csudatévő képessége sem menti meg többé Rómát a végveszedelemtől.

Azt tudjuk, hogy egy nagy nemzet méltó gyűlöletének közepette, szemben a civilisait világ megvetéssével, ma már csak külhatalmak kegyelme tartja fenn a pápák rozzant trónusát.

E külhatalmak, hacsak önmagukat teljesen prostituálni nem akarják, tovább nem támogathatják a pápaságot.

Be kell látniok végre, miszerint minden állami hatalom, mely Rómát pártolja, kígyót melenget saját kebelén.

A keresztyénség nem ellenséges az állam iránt, de idegen tőle. Krisztus a pogány státussal szemben engedelmességet ajánlott híveinek; hazudott helytartói a keresztyén államok felett uralmat követelnek magoknak.

„A pápa minden hatalmasok fölé helyezve, hivatva van a hitetlen királyokat trónjukról lerántani, s őket, mint Lucifer papjait, a mélységbe taszítani” – tanítá az ultramontanismus a reformatio korában, s valjon más szavakkal nem ezt hirdeti-e az új syllabus?

A római egyházat egész szervezete, egész szelleme az állam ellenségévé teszi, – kétszeres ellenségévé pedig minden szabad államnak.

A kormányok józanul nem támogathatnak tovább

oly hatalmat, mely elvi ellentében áll az állam élet-feltételeivel, mely lázadást prédkál híveinek a törvény ellen, melynek papjai breviáriumjokban naponként az állam elleni lazításokkal táplálják leiköket.

A római kúria ezen merényletei oly eréyes rend szabályokra kényszerítendik a kormányokat, melyek bevezetését kell hogy képezzék ez undok theokratia végfelbomlásának.

S a népek?

E kérdés nem kérdés többé. Mert valjon a legújabb események után pártolhatja-e még becsületes ember a pápát? — —

Róma meghúzta maga felett a halálharangot!
Szerencsés felfordulást!

XI.

Agitációk a népnevelés ellen.

Míg a püspökök Rómában ily istenes dolgokban fáradoznak, azalatt az itthon maradt minorum gentes sem nézik tétlenül a világ folyását, s minden lehetőt elkövetnek, hogy a népet a concilium hóbortos határozatainak elfogadására előkészítsék.

Különös buzgalmat fejtenek ki e derék urak a népnevelés megrontásában, midőn mindenfelé a közös iskolák ellen agitálnak. Sikerült is már a közégi iskolákat több helyen visszacsinálniok felekezetiek.

Valóban bámulatos vaksággal kell annak a publikumnak megverve lennie, mely eszközül engedi magát a papi célok elérésére felhasználtatni.

Valjon nem ismerjük-e még eléggé a római papság anti-civilizátorius irányát, mely Spanyolországban becsukatta az operaszínházat, mely oka volt, hogy sokáig nem esett az eső, mely 1816-ban az egyházi állam visszaállítása alkalmával beszünteté Rómában a himlőoltást és az utcák világítását, mint az „isten-

telen” franciák által behozott újításokat, s a fanatizált tömeggel elpusztítta a rizsvetést, mert azt a „felvilágosodás daemonai”, a franciák vetették?

Mégsem nyílt fel szemünk a papság céljai felől, mely hadat izén minden könyvnek, az ész minden termékének, nem véve ki a bibliát sem, mely 1816-ban, mint másutt, Magyarországon is beszüntetteté a pozsonyi biblia-társulatot?

Csak rajta, adjátok az iskolát papok kezébe! Majd meg fogjátok érni, hogy a pogány klassikusok helyett az ú. u. szent atyák ostoba, kulináris deákságon írt munkái fognak iskoláitokban elemeztetni, hogy gyermekeitek tudatlanabbról, mert elcsavart észssel fognak kijönni az iskolából, mint a hogy belementek!

S mindezt azért, hogy a gyermekek „vallási nevelésben” részesüljenek.

De valjon kevésbbé szent törvény-e az ész, nem istentől ered-e az ész úgy, mint a vallás?

Minő eredménnyel kell lennie ezen ú. n. vallási nevelésnek a gyermek értelmiségére, elköpzelhetjük magunknak, ha meggondoljuk, miféle képtelenségek oltatnak e címen a fogékony gyermeki lélekbe.

Mert valjon mivé tette a papság Krisztus valását?

Kezdetben az egyházi szokások, szertartások különböző helyeken különbözök voltak, mert lényegesenek a hit, nem pedig a külsőségek tekintettek. A

papság jótevő kezelése alatt azonban csakhamar a külsszín lett uralkodó. A hit egysége már a kultus egységében állt. A római liturgia és nyelv ráerőszakoltatók az összes katholikus világra, s tanná lett, hogy Istenet csak görög és latin nyelven lehet tiszteni!

Ezáltal az istentisztelet érthetetlenné vált a népre nézve, ami érdekében is volt a papságnak.

A római vallás a nagy tömegre nézve rövid idő múlva nem volt már más, mint cifra liturgia; – melynek számos szertartását, ünnepét, Róma egyenesen átvette a pogány korból, mint például a Feriae Augusti ünnepnapját, melyből a St. Petri ad vincula ünnep készült.

A külsőségek és babona uralma tették a vallást.

A gépies imára a papokat magokat rászoktatta a breviárium, melynek olvasásánál kánoni szabályok szerint a figyelmezés nem is szükséges, s a „külső figyelem” elegendő. A papok aztán rászoktatták a népet is a gépies imádkozásra. A nép gyárilag úzte az olvasó lemorzsolását, s az új világ vademberei a papság kezéből a vallás tanait nem, csak annak külsőségeit vették át.

Eként a katholicismus már századok óta azon helyzetben van, melybe a zsidó vallást sülyesztették az írástudók és pharizaeusok Krisztus születése előtt.

A külsőségek mellett, mint mondám, förésze a babonának van a katholikus tanokban.

A papság imádkozott a népért, s közbe-közbe csudákat művelt a tömeg lelki épülésére, s ez míg egyrészt felgazdagítá a papokat, másrészt elbutítá a népet.

A szentek ereklyéinek s képeinek tisztelete által a vallás valódi fetish-imárássá lett.

Innen van aztán, hogy például a protestánsok mai nap vallásosabbak a katholikusoknál, hogy már a legbuzgóbb pápisták is, ha csak egy kis eszök van, túlteszik magokat vallásuk parancsain: — Chateaubriand sohsemm gyónt teljes életében!

*

S valjon mire is mehetne eszével élni tudó ember a római tanokkal?

Lássunk csak néhányat belőlük, intő például. Lássuk tisztelendő uraimék, mit csináltak önök Krisztus magasztos elveiből, s mi volna következménye, ha az ifjúság nevelése ismét kezökbe adatnék?

Krisztus, a világtörténet legnagyobb férfiainak, legnemesebb jelleméinek egyike, a démoralisait Palaestinában fellépett tisztább elveket hirdetni. Tanaiban a legfigyelmesebb vizsgálat is csak két hittételt fog felfedezni: az *Isten létezését* s a *lélek halhatatlanságát*, — két oly hitelvet, melyet nem ö talált fel, melyet már a zsidó vallásban készen lelt. Harmadik hitelvnek, vagy jobban mondva, erkölcsi elvnek, mely Krisztus életének egyik vezéreszméje volt, a felebaráti *szeretet* parancsát tekinthetjük.

„Hidd Istant s a lélek halhatatlanságát és szeresd felebarátaidat, mint tenmagadat,” – íme egész lényege azon tanoknak, melyekért a nagy reformátor halált szenvedett közvetlenül a római helytartó, közvetve saját népe papi pártjának kezéből.

Krisztus tehát vértanúja lett meggyőződésének. Azzá tették Juda papjai.

Képzelní is alig lehet nemesebb jellemet, mint aminő Krisztusé volt, ki látva nemzetének erkölcsi sülyedését s politikai elnyomatását, s ki népe e rohamos enyészetének okait saját papságának hazafiatlan uralomvágyában s az evvel járó demoralisációban találván, – feláll egymaga és hadat izén az uralkodó pártnak, hogy népét visszatérítse Istenhez, kitől a papság uralma eltávolítá.

S mit csináltak önök Krisztus nagyszerű alakjából?

Komédiást csináltak belőle, ki Isten létére emberi alakot ölt, hogy itt a földön *egy* tragédiát eljátszék, mint emberi alakot öltének a pogány *mythologia* istenei, hogy *egy* vagy más „sticklit” produkáljanak a halandóknak.

És miért tették ezt?

Egy „ember” tekintélyére hivatkozással, lett légyen az bármily nemes és nagy, még nem lophatták volna be észelferdítő tanaikat a nép lelkébe. Isten kellett önöknek jogcímül, köpenyül, s hogy ezt elérjék, az emberek legnagyobbikából *mythologai torzképet* gyártottak!

De ha Krisztus isten, meg az isten is isten, akkor, önök feladták a monotheismust. Ezt pedig nem leheték, midőn ellenségeik ellen épen vádul hozták fel a polytheismust.

Két istenök már volt. Atya és fiú. Nemsokára hozzáadták a szentlelket is.

Lett egyszerre három isten.

E tan furcsa opposíció volt Krisztus emelkedett monotheismusával szemben.

De önöket ez meg nem zavarta. A népet már vagy még elég butának tartották arra, hogy ráparancsolhassák elhinni, miszerint a három isten mégis csak egy isten.

Három = egy. Ezt hinni kell Önöknek, s hinnie kell minden jámbor néptanítónak is, ki papi kézből állomást akar nyerni valamely iskolában.

De már kérdem, hogy tanítson az ily tanító, például *mathematikát*, midőn mindenki a számtan első elemei összeütközésbe jönnek vallási meggyőződéssével?

Ha hű akar maradni felekezetéhez, mindenki az első praelectiót a mathézisból *hazugsággal* kell kezdenie.

*

Az úrvacsorából önök kannibálok lakomáját csinálták, melyben emberevésre tanítják a halandót.

Hogy pedig a ceremónia barbár jellege ne legyen oly szembeötlő, fentalálták a transsubstanciátiót.

Erre nézve egy jó adoma jut eszembe.

— Hány isten van? — kérdé egy római misszionárius indián hívét áldozás után.

— Egy sincs; mert aki volt, azt az imént *megettem*.

Már most kértem, miként tanítson valaki phiskát a transsubstanciáció alapján?

Ilyenek Rómának minden tanai. S az ultramon-tánok, midőn a római vallást változhatatlannak hirdetik, még a reményt is megőlik az iránt, hogy e tanok valaha az észssel megegyezzenek.

Ily tanok alapján vezetett oktatás alá adni az ifjúságot, valódi orgyilkolási merénylet az ész ellen.

XII.**Még egy csomó anathema.**

Az eddig ismertetett átkozódó firkákkal azonban még koránt sincsenek befejezve a mai szent zsinat botrányai.

Épen ma, midőn e füzetet befejezni akarom, hoz a posta egy csomó újabb *kánont*, az istenről, hitről, ésről és vallásról, – melyekben IX. Pius 1864-iki syllabusának számos tételei positiv alakba foglalva, dogmáknak nyilatkoztatnak ki.

Méltó lesz e kánonokat egész terjedelmükben fenntartani az utókornak. – Az ékes okmányok így hangzanak:

Kánonok.

I. Istenről, a mindenek teremtőjéről.

1. A ki az igaz Isten, a látható és láthatatlan dolgok teremtőjét tagadja, – átkozott legyen.

2. Ha valaki nem irtózik állítani, hogy az anyagon kívül semmi sincs, – átkozott legyen.

3. Ha valaki állítja, hogy az isten és a természet anyaga és lényege ugyanaz, – átkozott legyen.

4. Ha valaki nem ismeri el, hogy a világ és minden, a mit az elfoglal, állománya szerint istentől teremtetett semmiből; vagy ha mondja: hogy isten nem a szükségtől független akaratából teremtett, hanem azon szükségből, melylyel maga magát szereti, vagy ha tagadja, hogy a világ isten dicsőségére teremtetett, – átkozott legyen.

Komolyan intjük a keresztyén hívőt azon csalóktól, kik, hogy istentelen tanaikat elrejtsék, a szent szavakkal: istentelenség, megtestesülés, megváltás, feltámadás sat. visz-szaélnek, midőn a keresztyén vallás tiszteletteljes misztériumait az össze-visszaforgatott pantheismusra alkalmazzák.

II. A kinvilatkoztatásról.

1. Ha valaki tagadja, hogy *egy* igaz iá tent, a mi urunk és alkotónkat abból, a mit alkotott, az ész természetes világa segélyével megismerni lehet, – átkozott legyen.

2. Ha valaki azt állítja, hogy lehetetlen vagy haszon-talan, hogy az ember isteni kinyilatkoztatás által istenről és az őt illető tiszteletről oktattassék – átkozott legyen.

3. Ha valaki azt állítja, hogy az ember a természet-felettinek megismerésére nem isteni intézmény által emelkedhetik, hanem, hogy maga-magából folytonos előmenetel által juthat amaz igaznak és jónak birtokába, – átkozott legyen.

4. Ha valaki a szentírás könyveit, tökéletes alakban, minden részleteivel, a mint azokat a tridenti szent zsinat kiadta, nem tekinti szentnek és kánoniaknak vagy tagadja azok isteni sugallatát, – átkozott legyen.

III. A hitről.

1. Ha valaki azt állítja, hogy az emberi ész annyira független, miszerint annak istentől egy hit se parancsoltat-hatik, – átkozott legyen.

2. Ha valaki állítja, hogy az isteni hit nem különbözik a természetes tudománytól, melynek tárgyát a vallás vagy moráligázság képezi, s hogy eszerint nem szükséges a nyilatkozó isten tekintélye alapján nyilatkozott igazságban hinni, – átkozott legyen.

3. Ha valaki azt állítja, hogy lehetetlen, miszerint az isteni kinyilatkoztatás külső jelek által hitelesítessék, s hogy minclenki a saját bensőjében történt tapasztalás által vezetethetik a hitre, – átkozott legyen.

4) Ha valaki állítja, hogy csodák nem történhetnek, s hogy mindenmű elbeszélés, a szentírásban levők is, a regék és mesék körébe tartozik, vagy: hogy a csudákat soha sem lehet biztosággal elismerni, 3 hogy általuk a keresztyén vallás isteni eredete nincs kellőleg bebizonyítva, – átkozott legyen.

5) Ha valaki állítja, hogy a hit, melynek erejénél fogva a keresztyének az evangéliumi szent beszédeket fogadják, csupán az emberi tudomány szükséges indokai által célzott meggyőződés, vagy csak az élő hithez, mely szeretet által működik, szükséges az isteni kegyelem, – átkozott legyen.

6) Ha valaki állítja, hogy a hívők és azok állapota, kik megtértek az egyedüli üdvözítő hitre, ugyanaz, oly formán, hogy a katholikus hívő az egyháztól átvett vallásban, az összhang megszűnése esetében jogoszerűen kételkedhetik, míg az egyház hitelreméltóságának tudományos bizonyítékait és vallásának igazságát kimutatja, – átkozott legyen.

IV. A hitről és észről.

1. Ha valaki állítja, hogy az isteni kinyilatkoztatásban nem foglaltatnak igaz és tulajdonképeni mysteriumok, hanem, hogy minden vallás-dogma, egy helyesen képzett érte-

lem által természetes indokoknál fogva megérthető és megmagyarázható, – átkozott legyen.

2. Ha valaki állítja, hogy az emberi disciplinák minden természetfeletti kinyilatkoztatásra való tekintet nélkül megfoghatók, s hogy ezen disciplinák következményei, ha összeütközésben is vannak a katholika tannal, az egyháztól el nem ítélezhetők, – átkozott legyen.

3. Ha valaki állítja, hogy szabad az egyháztól elátkozott véleményeket táplálni vagy tanítani, csak ha nem mint eretnekségek voltak elátkozva, – átkozott legyen.

4. Ha valaki állítja, hogy az egyház által hozott dogmáknak egykor, a tudomány előhaladásához képest, más értelmet tulajdonítanak, mint a melyet az egyház elismert és elismer, – átkozott legyen.

Azért pásztori hivatásunk kötelességszerű gyakorlatában, minden igaz keresztyén hívőt, főleg pedig azok előjáróit és tanítóit felhívjuk a Jézus Krisztus szívére, és parancsoljuk ugyanezen istenünk és megváltónk tekintélyénél fogva, hogy a nevezett tévelyeknek a szentegyházból való kiűzése – és a tiszta hitvilág terjesztéseiben buzgolkodjanak és fáradozzanak. De mivelhogy nem elég eretnek tévelyeket kerülni anélkül, hogy azon tévedéseket is kerüljük, melyek többé-kevésbbé ezekkel határosak – azért figyelmeztetjük, hogy a constituciókat és dekrétumokat megtartsák, melyekben ama téves vélemények, bár nincsenek ott felsorolva, a szent szék által száműzve és megtiltva vannak.

Így beszél Róma.

Tegye kezét szívére minden ember, ki eszével élni tud; valjon nem érzi-e magát ezek után istentelen eretneknek?

E tételekben a ka holicismus egész intelligentiája el van átkozva.

És mi megnyugszunk benne teljesen; mert a pápai anathema ma már az észnek nélkülözhetetlen garde des damesja.

*

Nincs már annyi helyem e lapokon, hogy részletes cátolásába és elemezésébe foghatnék e papírra rakott káromkodásnak; de azt hiszem, felesleges is volna e fáradtság.

E tételek képtelen s nevetséges volta sokkal szembeötlöbb, semhogy azt bőven demonstrálni kellene.

Azon ellentét kimutatására azonban, mely Róma tanai és a mai civilisait világ meggyőződései közt létezik, tán nem cselekszem haszontalan dolgot, ha a pápaság különböző átkozódó poémáinak tételeivel szembeállítom azon elveket, melyek felett a mívelt világban nincs többé nézetkülönbség.

Kísértsük meg, lehető katholikus alakban.

Antisyllabus.

1.

Az emberi ész, tekintet nélkül istenre, egyedül ítélni a jó és rósz, az igaz és hamis közt; az ész már önmagában törvény, és teljesen elegendő a maga természetes erői által az emberek és népek jólétét megalapítani.

2.

A vallás minden igazságai az emberi ész természetes erejéből erednek; az ész tehát a legfensőbb szabály, mely szerint az ember mindenmű igazságok ismeretére juthat.

3.

A tudománynak nem szabad és nem lehet magát semmiféle tekintélynak alárendelnie.

4.

Az egyháznak nemcsak soha nem szabad a philosophia ellen fordulnia; de sőt köteles annak tévedésein is eltúrni, s bevárni, hogy önmaga igazítsa ki azokat.

5.

A római szék s a római congregációk dekrétumai gátolják a tudomány szabad haladását.

6.

A philosophiának nem szabad a természetfeletti kinyilatkoztatásra tekintettel lennie.

7.

Mindenkinék szabadságában áll azon vallást felvenni és vallani, melyet, az ész világossága által vezéreltetve, igaznak tart.

8.

Bármely vallás gyakorlatában megelheti valaki az örök üdv útját s az örök boldogságot.

A protestantismus nem más, mint különböző formája ugyanazon keresztyén vallásnak, melyben ép úgy lehet tetszeni istennek, mint a katholikusban.

Az egyházi hatalomnak a maga tekintélyét az államhatalom engedélye s beleegyezése nélkül gyakorlnia nem szabad.

Az egyháznak nem áll jogában dogmailag kimon-dani, hogy a katholikus egyház az egyedül üdvözítő.

A római pápák és zsinatok átlépték jogos hatás-körüket, államok és fejedelmek jogait bitorolták, s még vallási és erkölcsi kérdésekben is számos tévedé-seket követték el.

Az egyháznak nincs joga sem kényszerítő eszközöket alkalmazni, sem akár közvetett, akár közvetlen világi hatalmat gyakorolni.

Az egyház szolgái s a pápa a világi ügyek vezetésébe való minden befolyásból kizárandók.

Az egyház és egyházi személyek immunitási joga a polgári jogon alapult.

15.

A papi bíráskodás a papok polgári úgy, mint büntető-ügyeire nézve az apostoli szék beleegyezése nélkül, sőt ellenzése dacára is eltörlendő.

16.

Szabad nemzeti egyházakat alakítani, melyek a római pápa tekintélyétől teljesen függetlenek.

17.

A világi hatalomnak jogában áll az ú. n. concordátumokat az apostoli szék beleegyezése nélkül, sőt akarata ellenére is beszüntetni s érvénytelennek nyilvánítani.

18.

Az államhatalomnak felügyeleti joga van az egyházi ügyek felett.

19.

A nyilvános iskoláknak az állam, illetőleg a világi hatalom vezetése alatt kell állniok; és pedig oly módon, hogy semmi más tekintélynek, sem az iskolai fegyelembe, sem a tantárgyakba s tanrendszerbe, sem a tanítók alkalmazásába semmi beleszólása ne legyen.

20.

Az állam java megkívánja, hogy a népiskolák, s általában minden nyilvános oktatási intézetek az egyház minden vezetése és befolyása alól emancipáltassa-

nak, s teljesen a világi elemek hatósága alá rendel-tessenek.

21.

Katholikus férfiaknak is szabad helyeselniök az oly népnevelést, mely a vallást s az egyház tekintélyét semmikép sem veszi tekintetbe, s mely a tudományok s az életben szükséges ismeretek terjesztésit tűzi ki egyedüli céljául.

22.

A világi hatalom a püspökségek alapítása s püspöki székek betöltése ügyében nem köteles a pápa akaratára hajolni.

23.

Királyok és fejedelmek nemcsak ki vannak véve az egyház joghatósága alól, de felette is állanak.

24.

Állam és egyház egymástól elválasztandók.

25.

A házassági kötés természeti jognál fogva nem feloldhatatlan, s a felek elválasztása bizonyos esetekben világi hatóságok által megengedendő.

26.

Az egyháznak nincs jogában házassági akadályokat megszabni, ez a világi hatalom kizáró jogát képezvén.

27.

Puszta polgári szerződés elegendő az érvényes házasság-kötésre.

28.

A coelibátus megszüntetendő. A házas-élet elébe teendő a nem-házas életmódnak.

29.

Az egyház szabadsága és javára nézve mellőzhetlen szükség a pápa világi hatalmának eltörlése.

30.

Az általános és korlátlan vallásszabadság és valási jogegyenlőség mindenütt kimondandó sat.

*

Nem folytatom tovább, nem akarok unalmassá válni.

E tételek igazolására azonban kijelentem, miszerint mindenek benne vannak Pius úr syllabusában, csak hogy épen megfordítva.

Kell-e, lehet-e ennél ékesszólóbb ítéletet mondani Róma törekvéseire?

XIII.

Püspökfalatok.

De ha Rómának már elvont tanai is ily éles ellen-tében állnak a józan észssel, valjon mit szólunk azon módhoz, melyen e tanok a gyakorlatban megvalósítatnak?

E tanok csak az utat nyitották meg az emberi kedélyhez és fantáziához, azáltal, hogy az észt előlték.

A kedélyre és képzeletre hatni, e kettőt elcsábítani, illetőleg terrorizálni: ez volt kezdet óta azon eszköz, melyet a papság legnagyobb eredménynyel használt hatalma öregbítésére.

Az ámításnak egyik főeszköze, mint már egyszer bővebben kifejtem, a szentek, ereklyék és csudák valának.

Koronként valódi láz lepte meg a papságot a szentek fabrikátiójára, mint például Nagy Károly alatt, ki végre is kénytelennek láta magát hatalom-szavával betiltani a szentek személyállományának szaporítását; kegyetlenül mázolt szent képek hulltak alá az égből sat.

S valjon nem kellett-e a nép lelkének meghódolnia e csudák előtt, midőn például Péter és Pál apostolok Attilának megjelenve, megtilták neki Róma hántását, és ö engedelmeskedett, — vagy midőn a 8. században Róma vidékén megtalálták Petronillának, azon szent Péter, első római püspök leányának holt-testét, ki leányával együtt sem római püspök nem volt, sem Rómát sohsem látta?

Nem kellett-e a hiszékeny népnek a porba borulnia azon papság előtt, melynek kedveért már egyszer a 9. században a szentek ereklyéi annyi csudát műveltek, hogy némely püspökök szükségesnek tárták a további csudákat betiltani, s melynek javára még a 18. században Parisban is megtörtént, hogy sz. Medárd sírján annyi csuda ment végbe, miszerint a király hasonlókép kénytelen volt a szent ereklyék vendégszereplésének folytatását betiltani, — ami természetesen sikerült is?

Méltó lesz e helyett néhány újabb adattal illusztrálni a papság ezen népámító és népbutító politikáját.

*

E butítási politikára nézve igen jellemző a többi közt az askézis rendszere, mely vagy őrültségre, vagy — legtöbb esetben — tettetésre vezetett.

Az indus fakírok s a keleti barátok, — úgymond Gibbon, — egyaránt meg voltak róla győződve, hogy a test és lélek minden erőinek elvonásában a tisztább

szellem felemelkedhetik az istenség elvezéséhez. Egy XI. századbeli zárdaapát ez elmélkedések módját a következőkép írja le: „Midőn egyedül vagy celládban – úgymond az askézis e professora, – zárd be az ajtót s ülj egy szögletbe, emeld szellemedet minden hiú és mulandó doleg fölé, szakálladat s álladat nyugtasd melleden, szemeidet s gondolataidat fordítsd hasad közepe felé, a köldök tájékára, és keresd a szív helyét, a lélek székét. Kezdetben minden setét és komor lesz előtted, de ha egy nap s egy éjjel e helyzetben kiállód, kimondhatatlan örömet fogsz érezni, mert alig találta meg a lélek a szív helyét, rögtön egy titok-szerü és aetherikus világosság fogja körülözönleni.” E világosságot, a megzavarodott képzelet, üres gyomor és üres agyvelő e gyümölcsét a quietisták, mint isten legtisztább és legtökéletesebb lényét imádták.

Képzeljétek el aztán az ily istentisztelet civilizáló hatását!

*

De lássuk néhány példáját a szentek és ereklyék csudatételeinek.

Midőn Decius császár a keresztyéneket üldözte, így beszéli el ugyancsak Gibbon a *hét alvó szent* hírhedett legendáját, – hét nemes ephesusi ifjú egy közel fekvő hegylánc oldalában lévő terjedelmes barlangba rejtőzött, ahol is a zsarnok őket zsákmányul veté az éhhalálnak, a barlang bejárását nagy kövekkel eltorlaszoltatván. Az ifjak csakhamar mély álomba merül-

tek, mely, anélkül, hogy életerejüknek ártana, bámulatos módon száznyolcvan esztendeig tartott. Ez idő elteltével Odolius rabszolgái, ki örökség útján a hegy birtokába jutott, eltakaríták a barlang nyilásától a köveket, hogy építkezésre használják, a napvilág behatott a barlangba, s a hét alvó felébredett. Így – mint ők gondolták – néhány órai álom után az éhség intését érezték, s megegyeztek benne, hogy egyikök, Jamblichus, titkon menjen vissza a városba, kenyereset hozni társai számára. Az ifjú – ha ugyan e szót még használnunk szabad, – szülővárosát alig ismerte meg újra, s bámulatát még inkább növelte egy nagy kereszt, mely diadalmasan állt Ephezus kapujának tetején. Különös viselete s ódivatú nyelve zavarba hozta a sütőt, kinél Deciusnak pénzével, mint a birodalom forgalmi eszközével fizetni akart, s Jamblichus azon gyanú alapján, hogy kincset talált, a bíró elé vezetett. Itt kölcsönös kérdések napvilágra hozták azon rendkívüli felfedezést, hogy mióta Jamblichus és társai a zsarnok elől menekültek, már majd két évszázad múlt el. Az ephezusi püspök, a nép, a hatóságok, s mint mondják, maga a császár is sietett a hét alvó barlangját meglátogatni, kik a jötteket megáldák, történetöket elbeszélték, aztán csedesen elszenderedtek az úrban.

Nemrég a pozsonyi újságban olvastuk a következő sorokat egy katholikus pap tollából:

„Ha főtisztelendőséged a nagy csudákat látni

akarja csak menjen szent Ágostonhoz; nála őriztetnek a legnevezetesebb szentségek s minden szerdán és pénteken megnézhetők” – így szólt vezetőm és én elmentem a csudákat megnézni. Egy pompás üvegszekrényben, szép bársony-párnán láttam azon *kötele*, melylyel *Júdás magát felakasztotta*, mint Ciceroném megmagyarázta. Miután e kötelelet, melynek authenticitása felett kételkedni itt kész veszedelem volna, kellőleg megbámultam volna, vezetőm előmutatá *Gábor arkangyal egyik szárnyát*, melyet VII. Gergely különféle „jelek és csudák” kíséretében kapott az égből. Ezután öregem sokat mondó tekintettel elbeszélte, miszerint ismer egy jámbor embert, ki birtokában van egy „teljesen ép és jól megőrzött tollnak” ugyané szárnyból, s talán hajlandó is volna azt átengedni. Miután azonban semmi vágyat nem mutattam e toll bírása iránt, megnéztem még azon *kakas taraját*, mely akkor kukorékolt, minden Péter apostol mesterét elárulta, azon botot, meilyel Mózsес a veres tengert szétválasztá s végre Noe apánk – szakállát.

*

Egy német lapból írom ide a következőket: Karanthyánban és a szomszéd tartományokban a nép közt nagy tömegekben terjesztenek egy kis nyomtatványt, melynek címlapján egy átkozottul kicífrázott monstrancia képe alatt ez olvasható:

„Valódi képe azon monstranciának, melyben urunk Jézus Krisztus csudatévő szent vére őriztetik,

s felső Karanthánban, Grosskirchheimban a szent vér templomában ájtatosan tiszteltetik és mutattatik.” (Megszentelvén).

Ezért „approbálva” van a következő elbeszélés:

„Leírása annak, miként hozatott az egy szent keresztból kifolyt vér a boldogult Briccius által Konstantinápolyból a sz. vér templomába.

A boldogult Briccius, születésére nézve dán, sejtével az új királynak törekvését a bálványimádás újból való megszilárdítására, elhagyva hazáját, Konstantinápolyba, Törökország fővárosába ment, s itt 914-ben VIII. Constantin görög császárnál hadi-szolgálatba lépett. Vitézsége és képességei által csakhamar a császár legkedvesebb hadvezérévé lett. Hű maradván keresztyén elveihez, megundorodott a görög udvar erkölcséitől, nem lelte többé ott-maradását, s beadván lemondását, elbocsáttatását kérte. A császár sajnálkozva adta meg kérését, mondván: Menj isten nevében, de előbb kérj tőlem egy császári ajándékot.

Constantinápoly egy kis zöldes üvegnek birtokában volt, mely néhány csöppet tartalmazott a szent vérből, mely a monda szerint a sz. Zsófia templomában egy keresztból omlott ki, melyet egy zsidó vakmerő kézzel átszúrt. Ezen, a Constantinápolyi pátriárka által üvegbe felfogott szentséget kérte Briccius jutalmul. Nehogy azonban a constantinápolyiak ezt megtudván, őt megfoszszák kincsétől, *sebet vágott lábikrájába* s *abba rejté a szent üveget*. A juli alpeseken keresztül Salzburg felé vándorolt, de ezen ország

szélén éjjel egy hózivatar által eltemettetvén, meghalt. Hullája úgy találtatott meg, hogy arra menő emberek három zöldelő rozskalászt láttak a hóból kiállani. A megtalált test erre kocsira tétetett s a mai góth egyház helyén eltemettetett. Rövid idő múlva észrevették, hogy a halottnak egyik lába kiáll a sírhalomból, s ezt siettek a salzburgi érseknek megjeleníteni. A vizsgálat aztán rávezetett a lábán levő sebre s az abban rejlő üvegre, s a konstantinápolyi pátriárka konstátírozta, mily becses kincs jutott a karantháni templom birtokába.”

A sír helyén persze templomot építettek, s e templomban a főoltártól balra egy magos szentségtárban egy monstraneiában a zöld üveg, a másikban a három rozskalász mutattatik.

De íme vége felé járunk, — nem a papi ámítás példáinak, hanem e füzet papirosának. Illő tehát még végül megemlékeznem derék főpapjainkról, kiket idestova haza várunk Rómából.

Sok mindenfélét beszéltek a lapok a magyar püspökök oppositiójáról a zsinaton. Mindazonáltal ez oppositíó nem gátolta meg őket őszentsége legmagasabb tetszésének kiérdemlésében, mely tetszésnek kalapformában való bizonyítványát *Simor* úr már el is hozta magával Rómából. Ha még nem hozta is, nyugodtan alhatik felőle, hogy többé el nem szalasztja.

Különben akármit tegyen a magyar episkopátus, annyi áll, hogy hazajövet egygyel több dicsérőt fog találni, mint elmenet. Mert tudnivaló, hogy azóta *Szilágyi Virgil* úr lapot indított meg, melyet ugyan a szedőn és korrektoron kívül nem olvas senki, de mely azért hatását remélhetőleg nem tévesztendő el. – Értvén t. i. e hatást oly módon, mely Török és Lonkay uraknak még sok keserű órát szerezhet. S azon tiszteletemnél fogva, melylyel e két derék úr iránt viseltetem, figyelmeztetem őket előre: vigyázzanak arra a Szilágyira, mert az veszedelmes concurrens.

Persze csak *selfelé* veszedelmes; mert a közönségnél Szilágyi úr ép úgy egy számnélküli zérus, mint Török úr és hivatalos kebelbarátja Lonkay. Mert hát mit ér olyanok által dicséretetni, kik az ellenkezőt *nem merik tenni*?

TARTALOM.

	Lap.
I. A zsinat káromkodik	3
II. A papság vérszomja	20
III. A papi vérszomj forrása	29
IV. A pogány Kóma vallásüldözései	37
V. Az inquisitio s a fóruma elé tartozó bűnök	46
VI. A pogány s keresztyén Kóma gyilkolási eszközei	57
VII. Egyes képek a papi szelídseg vérkrónikájából	70
VIII. Égrekiáltó számok	79
IX. Vallásüldözés a 19. században	84
X. Szerencsés felfordulást!	92
XI. Agitációk a népnevelés ellen	108
XII. Még egy csomó anathema	110
XIII. Püspökfalatok	120